

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

Jakub Neubauer

3. ročník

Obor: Zeměpis – Historie

REFLEXE ČESKÉHO ZÁJMU O OSMANSKOU ŘÍŠI V ČESKÝCH ČASOPISECH
PRVNÍ POLOVINY DEVATENÁCTÉHO STOLETÍ

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D.

Olomouc 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci zpracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Ostravě dne 16. 8. 2017
podpis

.....

Obsah

1. Úvod	
1.1. Časové a pramenné vymezení práce.....	3
1.2. Použitá literatura a dosavadní stav bádání.....	4
1.3. Cíle práce.....	5
1.4. Metodika práce.....	6
1.5. Užitá terminologie.....	7
2. Reflexe českého zájmu o Osmanskou říši v časopiseckých článcích	
2.1. Dění v Osmanské říši v první polovině devatenáctého století.....	8
2.2. Rakousko-osmanské vztahy.....	9
2.3. Souhrnný graf.....	11
2.4. Představení jednotlivých periodik.....	12
2.5. Kultura a náboženství.....	15
2.6. Fiktivní příběhy.....	21
2.7. Současné dění.....	25
2.8. Cestopisy.....	35
2.9. Historické události / osobnosti.....	38
2.10. Menšiny.....	44
2.11. Publikace o Osmanské říši.....	47
3. Závěr	48
4. Prameny a literatura	50
5. Anotace	54

1. Úvod

1.1. Časové a pramenné vymezení práce

Dlouhé devatenácté století s sebou přineslo celou řadu změn, které se promítly do všech oblastí lidského života. Lze předpokládat, že na základě těchto změn, kdy se celý svět v důsledku zvyšující se geografické mobility „zmenšuje“, se mění i zájmy společnosti. Vzdálené říše, o kterých lidé věděli jen málo, se nyní stávají dostupnějšími. Je tedy možné se domnívat, že se ve společnosti devatenáctého století objevovala jistá fascinace dálkami. Bylo by však zřejmě chybou myslet si, že za nárůst tohoto zájmu může pouhé „zpřístupnění“ těchto zemí. Nepochybně zde svou roli hrála také politická situace, kterou s velkou pravděpodobností většina lidí na našem území reflektovala, případně i ekonomické vazby jednotlivých zemí.

Tato práce zkoumá zájem o Osmanskou říši, který byl reflektován ve vybraných česky psaných časopisech v rozmezí let 1834–1850. Vzhledem k velkému množství periodik, která v této době vycházela, a kvůli neexistujícím záznamům o jejich obsahu byl na základě prostudování literatury¹, která se týká české literární činnosti, sestaven předběžný seznam periodik. Jednalo se o *Časopis Českého musea*, *Časopis společnosti vlasteneckého Museum v Čechách*, *Čechoslava*, *Českou včelu*, *Dobroslava*, *Kratochvilník*, *Krok*, *Květy*, *Vesnu*, *Vlastimila*.

Všechny zde uvedené časopisy byly číslo po čísle prostudovány, v několika případech však byl k dispozici pouze omezený počet čísel, a v případě, že obsahovaly jakoukoli zmínku o Osmanské říši, byla pořízena fotografie celého takto orientovaného článku. Tímto způsobem byl prvotní předběžný seznam periodik zredukován na pět časopisů, které obsahovaly jakékoli

---

¹ HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z.: *Průvodce po dějinách české literatury*. 3. vyd. Praha 1984.; KUTNAR, F. – MAREK, J.: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. 3. vyd., Praha 2009.

články o Osmanské říši: *Časopis Českého musea, Časopis společnosti vlasteneckého Museum v Čechách, Českou včelu, Květy a Vlastimila*.

V rámci těchto titulů byly sebrány články, které se týkají jak stěžejních témat evropské politiky, jako tzv. „východní otázky“, konfliktu Muhammada Alího se sultány Mahmudem II. a Abdülmecidem I., případně balkánských nacionalistických hnutí, tak na první pohled banálních záležitostí, jako jsou rozdílnosti v rakouské a osmanské kultuře.

1.2. Použitá literatura a dosavadní stav bádání

Sekundární literatura byla použita zejména při studiu mezinárodních vztahů, které, jak bude dokázáno v následujících kapitolách, měly velký vliv na vyjadřování sympatií či antipatií vůči Osmanské říši. Zde byly použity publikace *Egypt v době Muhammada Alího, Úpadek a pád Osmanské říše, Metternich, the Great Powers and the Eastern Question, Východní otázka. Od počátků do konce 60. let 19. století a Novověké dějiny Turecka. I. díl. Dějiny osmanské říše od reformy Nizami Ceditu do rozkladu imperia (1918)*.²

Jistě bude větší poptávka po dění v zemi, se kterou Rakouské císařství sousedí a obchoduje, než jaká by byla v souvislosti s ostatními, pro českého měšťana „nedůležitými“ zeměmi, i když i zde se dá předpokládat jistý, byť sporadický výskyt článků s touto tematikou, jejichž existence je nepochybně podložena onou výše zmiňovanou fascinací dálkami.

---

² MÍŠEK, R. – ONDRÁŠ, F. – ŠEDIVÝ, M.: *Egypt v době Muhammada Alího*. Praha 2010.; PALMER, A.: *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha 1996.; ŠEDIVÝ, M.: *Metternich, the Great Powers and the Eastern Question*. Plzeň 2013.; ŠTĚPÁNEK, V.: *Východní otázka. Od počátků do konce 60. let 19. století*. Brno 2014.; VESELÁ, Z.: *Novověké dějiny Turecka. I. díl. Dějiny osmanské říše od reformy Nizami Ceditu do rozkladu imperia (1918)*. Praha 1966.

Prostudovány byly také publikace, které se zabývají českými literárně činnými osobnostmi, případně periodickým tiskem.³ Tyto knihy bylo nutno použít při hledání informací o redaktorech či autorech jednotlivých článků, jelikož takto lze lépe proniknout hlouběji do problematiky a zjistit, čím byly tyto osobnosti motivovány k sepsání/vydání takto orientovaných článků. Tato skutečnost nabývá na významu zejména při četbě textů, které jsou zaměřeny na soudobé dění. Kompletní seznam použité literatury se nachází na konci práce.

S použitou literaturou souvisí také dosavadní stav bádání. Téma této práce je dosud nezpracováno, což bylo také jedním z impulsů k jeho výběru. I když existují publikace, které se zabývají buď Osmanskou říší, nebo periodickým tiskem, přičemž část z nich byla použita k sepsání tohoto textu, žádná práce nepředkládá jejich syntézu.

1.3. Cíle práce

Cílem této práce je zjistit, jaká témata se v člancích v souvislosti s Osmanskou říší objevovala, jak v nich byla tato země vnímána, či do jaké míry bylo vydání příslušného článku vázáno na politické okolnosti své doby.

Práce se zaměřila i na to, jaká stanoviska časopisy zaujímaly vůči centrální politice Vídně. Bylo zjišťováno, jestli se v nich rakouská zahraniční politika dočká kladného ohlasu, nebo jestli najdeme nějaké třecí plochy, kde se budou názory členů redakce lišit od těch, které proklamují nejvyšší státní představitelé.

Pozornost byla věnována také situaci, kdy došlo ke změně v zastávaných názorech. Zde byla opět zkoumána časová návaznost na evropské či vnitrostátní politické dění. Rovněž bylo nutné zaměřit se na osobu redaktora, jelikož právě on byl zřejmě onou hybnou silou.

---

³ HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z.: *Průvodce po dějinách české literatury*. 3. vyd. Praha 1984.; KUSÁKOVÁ, L. *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012.; KUTNAR, F. – MAREK, J.: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. 3. vyd., Praha 2009.

Metodou této historické práce tedy bude provést na základě teoretického podkladu analýzu pramenů a následně se pokusit o jejich interpretaci. Pomocí konkrétních ukázek se budeme snažit verifikovat primární hypotézu, tedy že česky mluvící veřejnost měla o Osmanské říši povědomí a projevovala o ni zájem. Tento předpoklad vychází z vývoje mezinárodních vztahů v první polovině devatenáctého století, kdy se Rakouské císařství snažilo zabránit konci Osmanské říše, a z podobností mezi těmito dvěma říšemi. Výhodou tohoto tématu je také fakt, že pro větší přehlednost získaných informací lze použít velké množství nejrůznějších grafů a tabulek, které mohou posloužit k rychlému nahlédnutí do problematiky,

1.4. Metodika práce

Způsob, který byl pro zpracování sebraných informací zvolen, předpokládá rozbor všech článků jako celku. Tato varianta umožňuje, dokonce možná požaduje, statistické nahlížení na problematiku. Bylo tedy třeba zjistit, jak se liší poměrné zastoupení jednotlivých témat všech nashromážděných článků, zda některé z témat v určité době převažovalo či, zjistit, jaký postoj k problematice zastávaly. K těmto účelům bylo vypracováno několik grafů a tabulek, které jsou vždy zasazeny do příslušné kapitoly.

Důvodů pro výběr tohoto postupu je hned několik. Prvním z nich je, že by se nenašlo potřebné množství dostatečně dlouhých článků, abychom byli schopni na základě jejich rozboru určit, zda zastupují tehdejší většinové myšlení, nebo zda se jedná o výjimku.

Je také velice pravděpodobné, že by nebyl naplněn cíl této práce, tedy zjistit, jak česky mluvící obyvatelé Rakouského císařství vnímali svého jihovýchodního souseda. K tomuto tvrzení je třeba dostatečného pramenného podložení.

Nahlížení na články jako na celek, i když se občas nebylo možné vyhnout detailnějšímu pohledu na menší část, poskytuje dostatečnou základnu, aby z ní bylo možné vyvozovat

jakékoli závěry. Nabízí tedy záruku, že výsledek práce nebude ovlivněn šťastnou shodou okolností, že se podařilo najít několik kusů stejně orientovaného textu, ale poskytne nám možnost kontroly.

1.5. Užitá terminologie

Bylo třeba stanovit, jaký termín bude pro označení říše či jejího obyvatelstva používán. Jako první se budeme zabývat samotným geografickým prostorem. V práci se pokusíme vyhnout používání slova Turecko, budeme tedy celý prostor označovat jako Osmanskou říši.

Budeme-li však mluvit o rozhodnutích samotné vlády, použijeme termínu Porta. Důvodem je navazování na tradice evropské diplomacie a celkové zpřehlednění. Jako poslední zbývá vymezit, jaké označení použijeme pro obyvatele Osmanské říše. Vzhledem ke složitým národnostním poměrům, které v říši panovaly, se budeme řídit spíše náboženským členěním. Budeme tedy obyvatelstvo dělit na muslimy a křesťany. V případě potřeby bližší specifikace se, zejména tedy před slovo křesťan, přidá národnostní prvek, který však, zachováním náboženského rozdělení, nebude tak neurčitý.⁴

---

⁴ Celá část z: ŠTĚPÁNEK, V.: *Východní otázka. Od počátků do konce 60. let 19. století*. Brno 2014, s. 11–12.

2. Reflexe českého zájmu o Osmanskou říši v časopiseckých článcích

2.1. Dění v Osmanské říši v první polovině devatenáctého století

V tomto období zaznamenala Osmanská říše několik otřesů, z jejichž následků se již nedokázala vzpamatovat. Na přelomu staletí byl Egypt napaden Napoleonem a sultán se přidal k protifrancouzské koalici. Po kapitulaci Francouzů roku 1801 zůstaly v Egyptě anglické jednotky, které však před svým odchodem předaly moc mamluckým bejům. Vysoká Porta, s úmyslem opět posílit centrální moc v Egyptě, vyslala armádu pod vedením Muhammada Alího, jemuž se podařilo odbojné beje porazit. Jeho moc však rychle rostla a roku 1805 byl potvrzen ve funkci místodržícího. Od té doby již byl Egypt prakticky autonomní zemí.⁵

V první dekádě devatenáctého století došlo k povstání Srbů proti jednotkám janičářů, kteří se zde roku 1801 chopili moci. Srbové, podporovaní bývalými lenníky, které janičáři připravili o pozemky, roku 1806 obsadili Bělehrad a živeni panslavistickou ideou se pokusili získat na Vysoké Portě samostatnost. Carské Rusko, ve snaze posílit svůj vliv, využilo nepokojů v Srbsku k vlastnímu útoku na Osmanskou říši. Avšak, kvůli zásahu Velké Británie, která sice oficiálně vystupovala jako ruský spojenec, ale ve skutečnosti se snažila udržet muslimskou říši při životě, nemohlo dosáhnout naplnění svých ambicí.⁶

Nepokoje propukly i v Řecku, které také toužilo po samostatnosti. Jednotky janičářů nebyly schopny vypořádat se s řeckým partyzánským způsobem boje, pročež byly povolány egyptské jednotky pod vedením Ibrahima paši, adoptivního syna Muhammada Alího. Neúspěch janičářů byl také záminkou pro jejich rozpuštění, ke kterému došlo roku 1826.

---

⁵ Odstavec z: VESELÁ, Z.: *Novověké dějiny Turecka. I. díl. Dějiny osmanské říše od reformy Nizami Ceditu do rozkladu impéria (1918)*. Praha 1966, s. 15.

⁶ Tamtéž, s. 15–16.

Sultán se tímto způsobem zbavil té části armády, která podrývala jeho autoritu, a nahradil ji armádou novou, která byla vytvořena dle evropského vzoru.⁷

Roku 1827, kdy bylo v bitvě u Navarina zničeno osmanské loďstvo, bylo jasné, že sultán již nedokáže nadále bránit Řekům v jejich snahách.⁸ V polovině listopadu roku 1828 byla oficiálně potvrzena řecká autonomie, 1832 pak vzniklo nezávislé řecké království, v jehož čele stál Ota Bavorský. Roku 1830 Vysoká Porta rovněž vyhlásila srbskou autonomii a ztratila také Alžír, který byl připojen k francouzskému území.⁹

Nadále také pokračovaly snahy Muhammada Alího získat do dědičného držení co největší území. V bitvě u Nezibu roku 1839 zničil sultánovu armádu a o pár dní později k němu přeběhla také část osmanského loďstva.¹⁰ Hrozilo, že se egyptský místodržící zmocní také Konstantinopole a sesadí mladého sultána Abdülmecida. Až zásah evropských mocností opět udržel legitimního vladaře na trůnu.¹¹

2.2. Rakousko-osmanské vztahy

Rakouské císařství se snažilo o zachování legitimních evropských vlád, tedy i osmanských sultánů. Tímto počínáním zároveň sledovalo také vlastní cíle na Balkáně, kde udržení Osmanské říše v jejích hranicích bránilo expanzivním snahám carského Ruska. Bylo pro něj lepší udržet na Balkáně slabého souseda, než aby sledovalo stále rostoucí moc Petrohradu.¹²

---

⁷ VESELÁ, Z.: *Novověké dějiny Turecka. I. díl. Dějiny osmanské říše od reformy Nizami Ceditu do rozkladu impéria (1918)*. Praha 1966, s. 21–22.

⁸ ŠEDIVÝ, M.: *Metternich, the Great Powers and the Eastern Question*. Plzeň 2013, s. 315.

⁹ VESELÁ, Z.: *Novověké dějiny Turecka. I. díl. Dějiny osmanské říše od reformy Nizami Ceditu do rozkladu impéria (1918)*. Praha 1966, s. 23.

¹⁰ MÍŠEK, R. – ONDRÁŠ, F. – ŠEDIVÝ, M.: *Egypt v době Muhammada Alího*. Praha 2010, s. 95.

¹¹ VESELÁ, Z.: *Novověké dějiny Turecka. I. díl. Dějiny osmanské říše od reformy Nizami Ceditu do rozkladu impéria (1918)*. Praha 1966, s. 26.

¹² ŠEDIVÝ, M.: *Metternich, the Great Powers and the Eastern Question*. Plzeň 2013, s. 33.

Z tohoto důvodu se také účastnilo londýnských jednání roku 1840, kdy, společně s Pruskem, Ruskem a Velkou Británií, vystavilo Muhammadu Alímu ultimátum, po jehož nedodržení bylo jeho vojsko napadeno i britskými a francouzskými silami.¹³

Na druhou stranu si bylo Rakouské císařství, zde zastoupené knížetem Metternichem, uvědomovalo, že i když bylo nutné Osmanskou říši zachovat, nebylo možno tak učinit veškerými možnými způsoby. Při sílících srbských a řeckých emancipačních snahách proto rakouský kancléř sultánu doporučoval, že není rozumné věc řešit pouze vojensky, ale že opravdové stability dosáhne jedině použitím jisté míry diplomacie.¹⁴

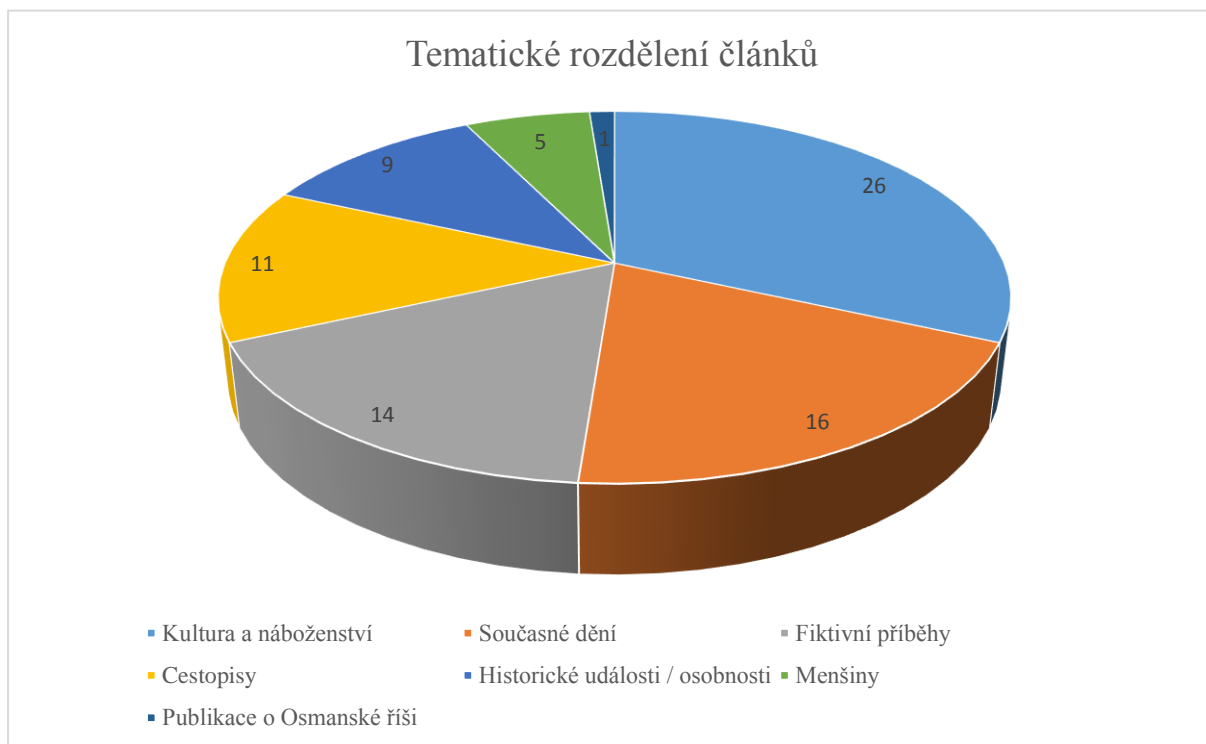
---

¹³ VESELÁ, Z.: *Novověké dějiny Turecka. I. díl. Dějiny osmanské říše od reforem Nizami Ceditu do rozkladu impéria (1918)*. Praha 1966, s. 26.

¹⁴ ŠEDIVÝ, M.: *Metternich, the Great Powers and the Eastern Question*. Plzeň 2013, s. 193.

2.3. Souhrnný graf

Pro potřeby této práce je stěžejní statistický záznam obsahu jednotlivých článků a jejich následný rozbor. Zde uvedený graf ukazuje tematické zaměření časopiseckých článků, přičemž každá z jeho výsečí představuje samostatnou kapitolu této práce. Všechny pak obsahují celkový přehled všech článků té které kapitoly a následné komentáře.

Obrázek 1: Graf tematického rozdělení článků

Články byly do příslušných kategorií zařazeny na základě svého obsahu. V některých případech však bylo poměrně obtížné rozhodnout, kam článek zařadit, jelikož obsahoval prvky, které jej řadily do více kategorií. V takovémto případě bylo rozhodnuto podle převažujícího charakteru textu.

Nejproblematictější bylo rozlišování mezi Současným děním a Historickými událostmi / osobnostmi. Jelikož bylo nutné počítat s jistou časovou prodlevou mezi samotnou událostí a jejím zveřejněním v českých časopisech, bylo pro účely této práce stanoveno, že má-li být

daný článek do této kategorie zařazen, musí v časopise vyjít nejpozději do dvou let od popisované události. Pojednává-li článek o určité osobě jako takové, musí být tato osoba v době vydání článku naživu, nebo musela zemřít nejvíce před dvěma lety.

2.4. Představení jednotlivých periodik

Časopis společnosti vlasteneckého museum v Čechách, který později, od roku 1830, vycházel pod názvem *Časopis Českého musea*, započal svou činnost u příležitosti založení Muzea království Českého a byl určen nejen vzdělavcům, ale také „prostšímu“ lidu, na jehož úroveň se však nechtěl sklonit, ale naopak jej k sobě povznést. Tímto způsobem působil na národní uvědomění české společnosti. Na jeho stránkách se objevovaly především dějepisné články a literární kritika.¹⁵

Česká včela vznikla roku 1834 z předchozí přílohy *Pražských novin, Rozličnosti*. Její zaměření se za různých redaktorů velmi lišilo. Obecně se ale dá říci, že měla spíše zábavný charakter, i když zde, za redakcí F. L. Čelakovského a K. H. Borovského, byly také snahy o vzdělávací funkci časopisu.¹⁶ Pod tímto názvem časopis fungoval do roku 1849, kdy byl přejmenován na *Včelu*.¹⁷

Květy vznikly roku 1834 pod názvem *Květy české* z dřívějšího časopisu *Jindy a nyní*. O rok později byl název změněn na *Květy*.¹⁸ Časopis byl velkým konkurentem *České včely*, se kterou měl, i přes rozdílný přístup k původnosti uváděných článků, stejný charakter, což vedlo ke změně ve vedení *České včely*.¹⁹

---

¹⁵ KUSÁKOVÁ, L.: *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012, s. 27–28.

¹⁶ Tamtéž, s. 24–46.

¹⁷ Tamtéž, s. 462.

¹⁸ Tamtéž, s. 446–447.

¹⁹ Tamtéž, s. 34.

Vlastimil představoval náročnější periodikum. Soustředil se zejména na osvětu střední třídy, což je patrné i na ukázkách v rámci této práce.²⁰ Časopis se snažil o nestranný popis událostí, avšak místy se objevily texty, u nichž se dala vypožorovat mírná podpora rakouské vládě, která zde však byla pouze nuceným ústupkem.

Jednotlivá periodika neměla, a ani nemohla mít, stejný tematický záběr svých článků. Jaká kategorie byla v tom kterém časopise nejčetnější, záviselo především na charakteru či účelech časopisu, případně na cílové skupině čtenářstva. Zde uvedené tabulky ukazují zastoupení všech kategorií v rámci jednotlivých časopisů.

Tabulka 1: Tematické rozdělení článků v Časopise společnosti vlasteneckého museum v Čechách a Časopise Českého musea

Název kategorie	Počet článků
Historické události / osobnosti	3
Kultura a náboženství	1
Publikace o Osmanské říši	1

Tabulka 2: Tematické rozdělení článků v České včele

Název kategorie	Počet článků
Kultura a náboženství	16
Fiktivní příběhy	13
Cestopisy	7
Historické události / osobnosti	5
Současné dění	2
Menšiny	2

---

²⁰ Tamtéž, s. 47.

Tabulka 3: Tematické rozdělení článků v Květech

Název kategorie	Počet článků
Kultura a náboženství	3
Současné dění	3
Cestopisy	1
Historické události / osobnosti	1
Menšiny	1

Tabulka 4: Tematické rozdělení článků ve Vlastimilu

Název kategorie	Počet článků
Současné dění	11
Kultura a náboženství	6
Cestopisy	3
Menšiny	2
Fiktivní příběhy	1

Kategorie *Kultura a náboženství* a *Fiktivní příběhy* nemohly poskytnout bližší informace o tom, jak bylo na Osmanskou říši z politického hlediska nahlíženo. To, že zde evidentně byl zájem o cizokrajnou kulturu, nám neposkytuje prakticky žádné vodítko, jak bylo na tuto zemi nahlíženo. Tím je myšleno, zda byla považována za „nepřítele“, kterým byla prakticky po celé období raného novověku, nebo jestli došlo k nějaké názorové změně.

Nejpřínosnější proto budou kategorie *Současné dění* a *Historické události / osobnosti*. Zjištění, jakým způsobem bylo pojednáváno o tom, jakých činů se Vysoká Porta dopustila, pomůže potřebný přehled získat. Obsah některých takto laděných článků byl do jisté míry ovlivněn dobou vzniku, tedy celkovým stavem české společnosti.

2.5. Kultura a náboženství

Kultura a náboženství představují nejčastější témata. Vzhledem ke své všeobecnosti reprezentují rovněž oblast s nejširším záběrem. V rámci této kategorie se můžeme dočíst například o právních zvyklostech, prodeji otroků, muslimské představě ráje, způsobu oblékání muslimských žen či o příslovích, která byla v Osmanské říši používána. Články této kategorie se objevují také ve formě pravidelných rubrik, případně článků na pokračování.

V rámci sedmého ročního běhu časopisu *Česká včela*, který pochází z roku 1840, byl otištěn článek *Turecké obzvláštnosti*. Prvně na něj narazíme v osmaosmdesátém čísle, avšak objevuje se v každém následujícím čísle až do toho čtyřidevadesátého.²¹ Tyto texty ve většině případů nepojednávají o jednom konkrétním tématu, a to ani v rámci jednoho čísla, ale podávají obraz hned o několika částech muslimské kultury. Jen výjimečně, zejména v posledních číslech, narazíme na monotematické texty.

Zde je uveden celkový výčet témat, která jsou v těchto sedmi člancích zastoupena, přičemž jejich pořadí bude odpovídat jejich skutečné posloupnosti, nikoli abecednímu pořádku. Najdeme zde tedy texty *Půst*, *Modlitba*, *Velvezír*, *Domy turecké*, *Svatby turecké*, *Jídla turecká*, *Muftí*, *Ráj*, *Ramazán* (Ramadán, pozn. aut.), *Sultánky*, *Sultána Asseki*, *Tresty*, *Uškrcení* (bráno jako trest smrti, pozn. aut.), *Titul sultána*, *Mnohoženství*, *Urozenost turecká*, tři články o Mohamedovi, *Mohamedovi náměstníci*, *Eunuchové* a *Vežír*.²²

I když se jedná pouze o jedinou rubriku, poskytuje tento výčet poměrně slušnou představu o tom, co všechno mohlo českého čtenáře na muslimech fascinovat, nebo alespoň zajímat, byť v něm nejsou a ani nemohou být zastoupena všechna témata, na která lze v rámci této podkapitoly narazit.

---

²¹ *Turecké obzvláštnosti* (bez autora). *Česká včela*, 7, s. 350–375.

²² Tamtéž, s. 350–375.

Často zde narazíme na články, které jsou vystavěny na odlišnostech mezi Osmanskou říší a Rakouským císařstvím. Článek *Turecké svatby*²³ je jedním z těchto případů. Onen rozdíl zde spočívá ve způsobu výběru nevěsty a v průběhu svatebních slavností.

„Když přijde čas, že by za vhodné se uznalo oženiti syna, a když se již věc na všechny strany patřičně rozvážila, matka, s jinými ženami v koupelích (kde obyčejně ženy své konverzace držívají) k tomuto účelu dostatečně poklepavši a se poradivši, vydá se na cestu po domech, kde myslí, že by byly dcer na vdavky, prohlédne si je, a vyptá se na všecko, a líbí-li se jí některá, ustanoví se vše, co by patřiti k veliké smlouvě se zdálo, která pak smlouva přivolením od strany otcovské plnomocností se potvrdí. Zde sluší poznamenati, že matky, dříve nežli se na tuto podivnou cestu vydají, vyzkoumati hledí všechny chutě a náklonosti synů svých, by věděly, jaké povahy a způsoby by se jim na nevěstě nejvíce líbily, a že si pokládají za velikou čest a pýchu vyvoliti kvítek ze všech, jež našly, nejkrásnější a nejspanilejší.“²⁴

„Nejprvnější a nejslavnější jest vyjednání věna, které vždy jen manžel přináší. Žena nepřinese mužovi do hospodářství krom svých šatů docela nic, což u nás se stává naopak.

Na den svatební slavnosti nevěsta se veze ve voze, nepronikatelnými záclonami zakrytém, do domu ženichova co nejsvátečněji oblečena. Matka a nejbližší přátelstvo ji doprovází ve vozích, které ozobené jako onen nevěstin blíž něho se pohybují. Ostatní příbuzní a svatebníci jdou za tímto průvodem pěšky, zpívající, hrající, tančící a všelikeré jiné šprýmy a radovánky provádějící, jaké jen mohovitost, čas a kieff (dobrý rozmar) dovoluje.

Když přijde celý tento průvod k domu ženichovu, rozdělí se na dvě strany a dvě rozdílné pod jednou střechou a v stejnou hodinu se započínají. Nevěsta s celým ženským průvodem jest přijata od matky ženichovy, jeho tetiček a jiných přítelkyň a uvedena do harému neb ženských komnat. Mužští jsou uvítáni od ženicha a jdou za ním do jiných oddělených pokojů, které u

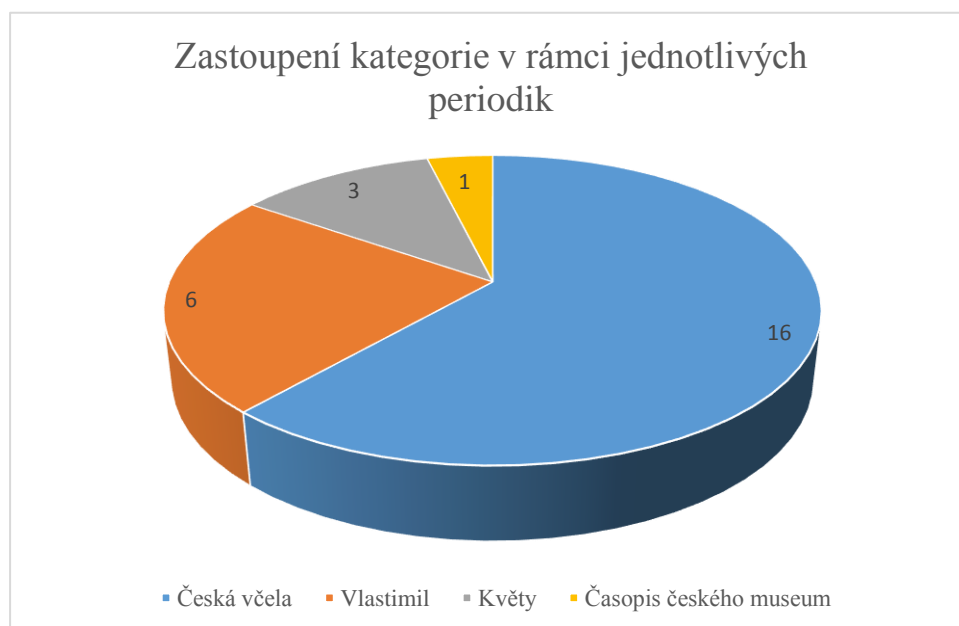
---

²³ BAMBAS, V.: *Turecké svatby*. Česká včela, 13, s. 63–64.

²⁴ Tamtéž, s. 63.

*Turků určené jsou pro schůzky u zábavu mužských. ... Pozdě v noci, když svatebníci již domů se odebrali, ženichovi teprva lze ponejprv svou vyvolenou choti spatřit.*²⁵

Prim v zastoupení článků v této kategorii hraje časopis *Česká včela*. Jednalo se o periodikum, které cílilo na měšťany, kterým se snažilo přinést zábavu, ale i jistou míru poučení.²⁶ Rozhodně však nebyl tento časopis tak odborný, jako například *Časopis Českého musea*, jehož jediný příspěvek do této kategorie spočívá v kratičkém textu o národních dějinách „neevropských“ národů, ve kterém se říká, že vše začalo přijetím islámu a že „...před epochou touto nic historického nemají.“²⁷

Obrázek 2: Graf zastoupení kategorie Kultura a náboženství v rámci jednotlivých periodik

Druhý největší počet článků s námi hledanou tematikou zaznamenal časopis *Vlastimil*. I když je tento časopis především zdrojem informací o aktuálním dění, nalezneme zde také

²⁵ *Turecké svatby* (b. a.). *Česká včela*, 13, s. 63–34.

²⁶ KOPŘIVOVÁ, K.: *Beletrie v České včele v letech 1835–1846*. s. 33. In: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/5.pdf> [cit. 1. 4. 2017].

²⁷ *Turků* (b. a.). *Časopis Českého musea*, 5, 4. svazek, s. 362.

články, které informují o muslimské kultuře. Největším zdrojem je zde článek na pokračování s názvem *Obrazy Egypta*, ve kterém se můžeme dočíst o celkem jedenadvaceti tématech.²⁸

Tabulka 5: Články v rubrice *Obrazy Egypta*

Číslo svazku	Název článku
1	Jméno země: jména starých i nových rodin královských
	Velikost a povaha země: řeka Nil
	Lidnatost Egypta
	Povaha obyvatelů
	Náboženský stav
	Příklad soudu egyptského
	Učené školy
	Pyramidy
	Mumie
	Egyptský labyrint
	Obelisky
	Hieroglyfy
	Sfinxové
	2
Nynější vláda egyptská	
3	Veřejní povídatelé
	Zaklínači hadů
	Pochoutky Arabů
	Mor v Egyptě
	Hlavnější historická místa v Egyptě
	Oázy v Libické poušti

²⁸ TOMÍČEK, J. S.: *Obrazy Egypta*. Vlastimil, 2, 2. díl, 1., 2., 3. svazek, s. 9–36, 117–140, 195–213.

Všechny texty, které v rámci tohoto souboru vyšly, se od textů v *České včele* liší zejména svou kvalitou. Jejich účelem je v první řadě informovat čtenáře o poměrech v Egyptě, který byl pro českého čtenáře ve čtyřicátých letech devatenáctého století z politického hlediska velmi zajímavý, jak bude rozvinuto v jedné z dalších kapitol.

Rozdíl mezi těmito dvěma časopisy je v počtu zastoupení značný. Jedním z argumentů může být sama doba, ve které tyto časopisy existovaly. *Česká včela* totiž vycházela již od roku 1834, *Vlastimil* pak začal roku 1840. Není nereálné, že mezi lety 1834 a 1840 ještě doznívala „naivita“ minulých století, kdy nebylo tolik zdrojů, ze kterých mohly časopisy čerpat, zejména pokud šlo o poměrně vzdálená místa, mezi které pro česky mluvící obyvatelstvo Osmanská říše rozhodně patřila, než jak tomu bylo ve století devatenáctém.

Dalším důvodem může být to, co zde již bylo zmíněno výše, tedy fakt, že *Česká včela* sloužila zejména k zábavě svého čtenářstva. Podíváme-li se však na časopis *Vlastimil*, zjistíme, že zde je poměr zastoupených článků odlišný. Jestliže v *České včele* převažovaly právě články o kultuře, tak ve druhém jmenovaném periodiku byly předstiženy kategorií textů, které jsou pro potřeby této práce označeny jako *Současné dění*. Takto zaměřený článek se ve *Vlastimilovi* objevil devětkrát, kdežto texty o kultuře šestkrát.

V devatenáctém století rostla v české populaci míra gramotnosti, tedy i potřeba informací, což se odrazilo například na vzniku velkého množství periodik.²⁹ I tak je ale třeba uvědomit si, že i když se v průběhu devatenáctého století společnost modernizovala, což souviselo i s nárůstem vzdělanosti, neměli bychom podlehnout tendenci si tehdejší společnost zcela idealizovat a myslet si, že se již v polovině devatenáctého století jednalo o kulturně plně vyspělou společnost.

---

²⁹ KUSÁKOVÁ, L. *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012, s. 24–45.

Okruh lidí, kteří byli ochotni číst náročný česky psaný periodický tisk, byl velmi omezený – většina vzdělaných lidí stále dávala přednost německy psaným časopisům. Velké množství periodik tedy po krátké době pokračovalo ve stylu starších zábavníků, které cílily spíše na nižší střední třídu, případně venkovské obyvatelstvo.³⁰ Ještě v šedesátých letech devatenáctého století poznamenal Antal Stašek následující: „... *několik dní před svatým Václavem r. 1861, spatřil jsem poprvé Prahu, kam jsem přijel studovat práva. Skutečnost vždy zůstává za ideálem, ale u mne kulhala na obě nohy tisíce honů za představou, jakou jsem si činil o hlavním městě našeho království. Caput regni činila na mne dojem zdrcující. ... Ptal jsem se několik neděl sám sebe, kde že je česká společnost, kam chodí literatura, kde buráci naše politika a její vzdor?*“³¹

---

³⁰ KUSÁKOVÁ, L.: *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012, s. 24–46.

³¹ BOROVIČKA, M. a kol.: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XII.a 1860–1890*. Praha – Paseka – Litomyšl 2012, s. 31–32.

2.6. Fiktivní příběhy

Druhá nejpočetnější podkapitola obsahuje příběhy, které jsou zasazeny do prostředí Osmanské říše. Jedná se o texty, které se odehrávají na skutečných místech, ale je zřejmé, že jejich děj je fabulací autora. I v této kategorii se objevují články na pokračování. Za připomínku však stojí také skutečnost, že patnáct z šestnácti takto tematicky zaměřených článků, které byly pro tuto práci sebrány, vyšlo v časopise *Česká včela*.

Jediný text, který pochází z jiného zdroje, je ve skutečnosti básní, konkrétně baladou od Jana Jindřicha Marka, který vystupoval pod básnickým jménem Jan z Hvězdy³², s názvem *Muromská korouhev*, která vyšla ve druhém díle prvního ročního běhu časopisu *Vlastimil*.³³ Celý tento text je psán ve stylu slovanské sounáležitosti, kdy hrdinní Rusové bojují se zákeřnými Turky: „*A však tu prudkost útoku udatnost ruská odrazila, a nad vzteklostí otroků statečnost mužná zvítězila.*“³⁴

Tento text je do značné míry idealizovaný. Nekritická vlna panslavismu vyzdvihovala Rusy jako ochránce veškerého slovanstva a oťrásla jí mimo jiné až cesta Karla Havlíčka Borovského do Moskvy, kde získal nezkreslené informace o poměrech v carském Rusku a zjistil, že myšlenka celkové slovanské sounáležitosti a bratrství je naprosto nereálná.³⁵

Zbylé články této kategorie tedy vyšly v rámci časopisu *Česká včela*. Je poměrně zajímavé podívat se na to, kdy byly tyto texty vydávány. Nalezneme zde totiž jistou souvislost s osobou redaktora. Zde přiložená tabulka umožňuje udělat si konkrétní představu o tomto časovém rozložení, načež navazuje charakteristika rozdílnosti přístupu obou redaktorů.

---

³² HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z.: *Průvodce po dějinách české literatury*. 3. vyd. Praha 1984, s. 300.

³³ MAREK, J. J.: *Muromská korouhev*. *Vlastimil*, 1, 2. díl, 1. svazek, s. 5–9.

³⁴ Tamtéž, s. 6.

³⁵ HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z.: *Průvodce po dějinách české literatury*. 3. vyd. Praha 1984, s. 216.

Tabulka 6: Přehled fiktivních příběhů vydávaných v České včele v jednotlivých letech

Rok	Počet článků
1834	9
1836	1
1838	5

V rozmezí těchto let se v redakci vystřídal dva lidé. Prvním z nich byl v letech 1834–1835 František Ladislav Čelakovský³⁶. Tím druhým byl pak v letech 1837–1844 Jan Nepomuk Štěpánek^{37,38}. Působení obou těchto mužů se od sebe v jistých ohledech lišilo, což bylo podmíněno nejen cílovou skupinou čtenářstva, ale také finančními možnostmi periodika.

V prvních dvou letech vycházení časopisu byl kladen velký důraz na kvalitu, zejména jazykovou, a to z toho důvodu, že bylo třeba získat pro nový časopis poměrně širokou čtenářskou základnu, jelikož měšťané byli do té doby orientováni spíše na německy psanou literaturu. Z toho jasně vyplývá, že chtěl-li Čelakovský jakožto vlastenec pomoci šíření tiskovin v českém jazyce, byla pro něj kvalita a jazyková vytríbenost prioritou.³⁹

V době, kdy se redakce ujal Jan Nepomuk Štěpánek, se časopis nacházel ve finanční tísní. Štěpánek se proto rozhodl časopis do jisté míry přeorientovat a vydávat čtenářsky méně náročné a jazykově nepříliš zajímavé články. Sledoval tím jasný záměr – získat pro svůj časopis větší množství lidí, kteří nemusí být tolik nároční ve svých očekáváních. Počet

³⁶ F. L. Čelakovský (1799–1852) byl v letech 1834–1835 redaktorem Pražských novin a České včely, ale pro své nonkonformní postoje byl z redakce odvolán – viz KUSÁKOVÁ, L.: *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012, s. 474.

³⁷ J. N. Štěpánek (1783–1844) byl redaktorem *Pražských novin*, v letech 1837–1844 i *České včely*, a v období 1838–1844 také *Ponaučných a zábavných listů* a *Nového kalendáře hospodářského* – viz KUSÁKOVÁ, L.: *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012, s. 480.

³⁸ KOPŘIVOVÁ, K.: *Beletrie v České včele v letech 1835–1846*. s. 33. In: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/5.pdf> [cit. 1. 4. 2017].

³⁹ KOPŘIVOVÁ, K.: *Beletrie v České včele v letech 1835–1846*. s. 34–35. In: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/5.pdf> [cit. 1. 4. 2017].

abonentů za Čelakovského klesl z 500 v roce 1834 na 350 v roce 1835. Konci vydávání časopisu tak zabránilo snížení kvalitativní úrovně.⁴⁰

Je zajímavé, že ač byla Osmanská říše velmi rozsáhlým územním celkem, jen jeden z prostudovaných příběhů se odehrává mimo hranice dnešního Turecka – a to konkrétně v syrské Palmýře. Většina je jich situována do samotné Konstantinopole, zbylé pak není možné blíže lokalizovat, jelikož jsou použity velice obecné formulace.

S tím také souvisí děj těchto příběhů. Většinou jsou situovány do sultánova dvora, nebo alespoň nějakého významného činitele. Jen v několika málo případech, jako třeba v kratičké povídce ze sedmého čísla pátého ročního běhu je hrdinou příběhu obyčejný nijak významný člověk.⁴¹

„Pozdě u večer přišel jest pocestný do turecké dědiny, přeje sobě v tamním hostinci přijatu býti. Spatřiv však ve vznešené budově světlo, pohleděl oknem vně, zdaliž by se mu přijetí nadíti lzelo. Uzřelť starého Turka s velebnými bílými vousy, sedícího na prostřeném koberci, an hořce bědoval. Protož meškal do domu vkročiti, neboť se mu viděl onen muž nad míru nešťasten, ježž tedy v takovém nařikání strany noclehu obtížiti nechtěl.

I ohlížel se po jiném místě, vida však všecky svíce býti zhaslé, uzavřel posléze, jelikož noc byla chladná, předce k onomu kmetovi se bráti. Jakmile ale do příbytku vstoupil, uzřev jej stařec, vyvstal a padna mu okolo krku s neskrocenou radostí se k němu měl. Později objevil svému hostu příčinu svého zármutku, vece v tatož slova: ‚Otec můj ustanovil tu před 37 léty chýši tu k pohoštění cizinců a přikázal mi na smrtelném loži, abych den co den nejméně jednoho, jenž cestou půjde, pod krov přijal. Od té doby se mi ještě nikdy hosta nedostávalo, až dnes. Pročež, když se večer nachyloval a žádný mne o nocleh nepožádal, obával jsem se, že

---

⁴⁰ KUSÁKOVÁ, L.: *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012, s. 33.

⁴¹ SLAVÍČEK, A.: *Pohostinství Turků*. Česká včela, 5, s. 126–127.

jest to znamení opustivší mne milosti Boží a hrozícího mi velikého neštěstí. I nebyloť mi lze zdržeti se pláče, až pak jsi konečně ty přišel, bys odvrátil ode mne kletbu tuto. ‘

Podrželť stařec cizince tak dlouho, dokavad nepřišel soused, žádaje jej, by ho do svého příbytku následoval. Rozcházejícímu se ještě vtiskl do ruky dar a propustil jej. ‘⁴²

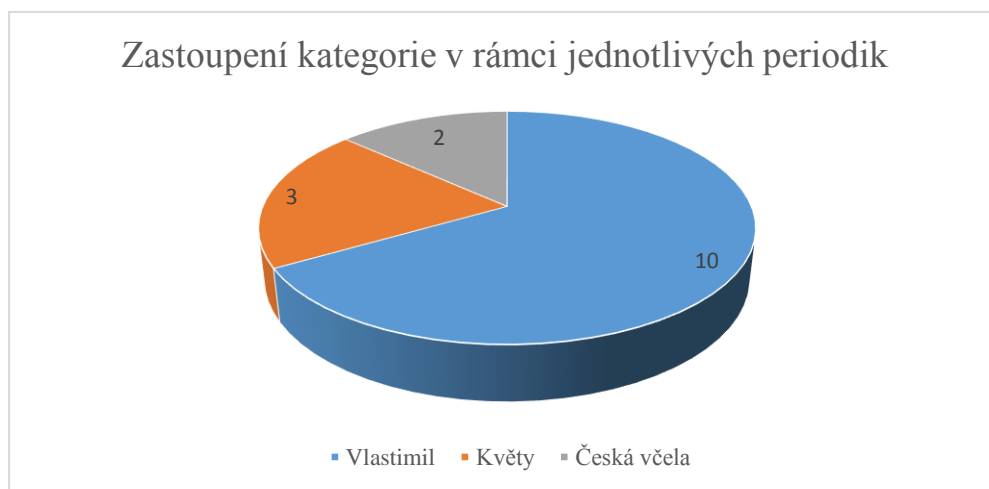
Zřejmě by nebylo chybou myslet si, že články z této kategorie vycházely ze stejného důvodu, ze kterého byly psány ty, které jsme rozebírali v minulé podkapitole. Tedy proto, že čtenáře mohla zajímat takto odlišná mentalita lidí jiného vyznání, avšak zde bylo pravděpodobně cíleno na ty, kteří v těchto textech hledali pouze zábavu, nikoli tedy možný prostředek pro získání informací o těchto lidech, kteří se od obyvatel prostoru střední Evropy takovýmto způsobem lišili.

---

⁴² SLAVÍČEK, A.: *Pohostinství Turků*. Česká včela, 5, s. 126–127.

2.7. Současné dění

V rámci této kategorie zaznamenáme také změnu četnosti článků v jednotlivých časopisech. Časopis *Česká včela* sloužil zejména pro zábavu svého čtenářstva. Nemůžeme tedy předpokládat, že na jeho stránkách najdeme velké množství článků, které by pojednávaly o aktuálním dění. Následující graf ukazuje změnu rozložení textů, které svým obsahem

Obrázek 3: Graf zastoupení kategorie Současné dění v rámci jednotlivých periodik

spadají do této podkapitoly, v rámci jednotlivých periodik.

Bavíme-li se o událostech, které jsou s Osmanskou říší kolem roku 1840 spojeny, vyjde nám jako nejdůležitější dlouhý spor mezi sultány, tedy Mahmudem II. a od jeho smrti Abdülmecidem, a Muhammadem Alím. Spor sultána a egyptského místokrále je také pro nás velice zajímavý, protože byl reflektován i v českých časopisech – a to někdy zajímavým způsobem.

Největším zdrojem je pro nás rubrika *Panoramata věku našeho*, která vycházela v časopise *Vlastimil* a jejíž autorem je Jan Slavomír Tomíček. Je o něm známo, že se snažil informovat českou veřejnost o celoevropských dějinách, s čímž současné dění pochopitelně

souvisí, ale i když jeho texty mají dobrou jazykovou úroveň, bývá mu vyčítána jistá nekritičnost.⁴³

Jako první se podíváme právě na Tomíčkovy texty, které všechny vyšly roku 1840. Úplně první článek, který v rámci této rubriky vyšel, informuje o smrti sultána Mahmuda II. Dočteme se v něm, že přes veškeré své reformní snahy se mu nepodařilo zabránit klesání a blížícímu se rozpadu jeho říše.⁴⁴ Zdůrazňuje však, že k tomu došlo proto, jelikož „*vnitřní červ rozhlodal svaly tohoto tělesa.*“⁴⁵ Celý článek je zakončen poněkud pateticky: „*Zaniká hvězda těchto hubitelů křesťanstva!*“⁴⁶

Při četbě tohoto textu si lze povšimnout jisté nesrovnalosti. Problematickou je zde první věta celého článku: „*Dne 1. července ráno r. 1839 zemřel sultán Mahmud.*“⁴⁷ Potíž je v tom, že dnešní literatura se na datum sultánova úmrtí nemůže shodnout. Václav Štěpánek i Alan Palmer shodně uvádějí devětadvacátý červen jako datum sultánova skonu⁴⁸, avšak kolektiv Romana Míška, Františka Ondráše a Miroslava Šedivého používá datum třicátého června⁴⁹.

Ani jeden z autorů však neuvádí datum prvního července, které ve svém článku použil Tomíček. Autor zde zřejmě uvádí den oznámení, nikoli den samotného sultánova úmrtí, jelikož k tomu skutečně prvního července došlo.⁵⁰

Smrt sultána Mahmuda II. byla zcela nepochybně hojně reflektovanou a zajímavou událostí. Samotná osoba sultána je dodnes poněkud kontroverzní. Může mu být například vytýkána ochablost ve víře, která vnutila pravověrným muslimům západní ráz, nebo to můžeme chápat z druhé strany, tedy jako pokus zachránit z upadající říše „co se dá“.

---

⁴³ KUTNAR, F. – MAREK, J.: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* 3. vyd., Praha 2009, s. 324.

⁴⁴ TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Sultán Mahmud.* Vlastimil, 1, 1. díl, 1. svazek, s. 97–98.

⁴⁵ Tamtéž, s. 98.

⁴⁶ Tamtéž, s. 98.

⁴⁷ Tamtéž, s. 97.

⁴⁸ ŠTĚPÁNEK, V.: *Východní otázka. Od počátků do konce 60. let 19. století.* Brno 2014, s. 72.; PALMER, A.: *Úpadek a pád Osmanské říše.* Praha 1996, s. 112.

⁴⁹ MÍŠEK, R. – ONDRÁŠ, F. – ŠEDIVÝ, M.: *Egypt v době Muhammada Aliho.* Praha 2010, s. 95.

⁵⁰ PALMER, A.: *Úpadek a pád Osmanské říše.* Praha 1996, s. 113.

„Mahmut je vskutku jednou z nejzáhadnějších postav historie a vzpírá se jakémukoli zařazení do škatulek „dobrých“ nebo „špatných“ vládců.“⁵¹

Mahmud II. provedl celou řadu reforem, jejichž cílem bylo stabilizovat klesající říši. Roku 1826 rozpustil sbor Janičářů, který měl v zemi velký vliv a podryval autoritu sultána. Zrušil také zastaralé jednotky sipahiů a armádě byla dána nová struktura. Rovněž se snažil o celkovou přeměnu říše do státu evropského typu.⁵² Jeho smrt tak měla velký dopad na neúspěchu těchto reforem.

Na stejné straně, na které výše zmíněný článek končí, jsou otištěny další tři kratší články, přičemž dva z nich dobou uskutečnění události, která je v nich popisována, jsou velmi blízké smrti sultána Mahmuda. Tyto již jsou přímo spojeny se sporem mezi sultány a Muhammadem Alím. První z nich pojednává o výsledku bitvy u města Nezib, ke které došlo čtyřicetého června roku 1839.⁵³

Tomíček zde píše o devastujícím vlivu výsledku bitvy na osmanskou armádu. Neuvádí však konkrétní čísla, říká pouze, že to, co z osmanské armády zbylo, nelze porovnat se ztrátami. Tento výsledek ještě umocňuje tím, že uvádí, že Portě trvalo celých sedm let, než tuto armádu dala dohromady.⁵⁴

Naprostý zmar osmanské armády pokračuje i v následujícím článku, kde je řečeno, kterak velkoadmirál Ahmed Fevzi odevzdal veškerou svou flotilu Muhammadu Alímu: „Dne 5. července 1839, pátý den po smrti sultána Mahmuda, odplul z Dardanelí admirál Fevzi Achmet baša (Kapudan baša) se vším tureckým loďstvem. Nějaký čas prodlévaje na moři u

---

⁵¹ PALMER, A.: *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha 1996, s. 83.

⁵² ŠEDIVÝ, M.: *Meternich, the Great Powers and the Eastern Question*. Plzeň 2013, s. 625–635.; VESELÁ, Z.: *Novověké dějiny Turecka. I. díl. Dějiny osmanské říše od reforem Nizami Cedidu do rozkladu imperia (1918)*. Praha 1966, s. 22.

⁵³ TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Bitva u Nisibu*. Vlastimil, 1, 1. díl, 1. svazek, s. 98.

⁵⁴ Tamtéž, s. 98.

Rhodosu, odebral se nato k Alexandrii a Mehmedu Alimu loďstvo vydal. Po bitvě u Nisibu byla to nejstrašnější rána, která zasadila se tureckému státu. ⁵⁵

Není pochyb o tom, že tato zrada, v součtu s pohromou od Nezibu, musela mít ohromný demoralizující účinek na celý zbytek osmanské armády. Nelze se tedy příliš divit skutečnosti, že na základě těchto událostí dezertovaly dvě osmanské armády na území Malé Asie, které dohromady čítaly přibližně osmnáct tisíc mužů.⁵⁶

Poslední z těchto tří článků, které vyšly v prvním svazku *Vlastimila*, zde zmíníme pouze okrajově, jelikož se sice týká našeho tématu, avšak nemá žádné významnější důsledky pro další dění. Informuje o požáru v Konstantinopoli, který měl vzniknout devátého srpna roku 1839 a spálit tři a půl tisíce domů v předměstí Pera.⁵⁷

V následujícím svazku Tomíček navazuje na jeden ze svých předchozích článků, ve kterém líčil odplutí a následné odevzdání osmanské flotily Ahmeda Fevziho Muhammada Alímu. Jediný rozdíl mezi těmito dvěma články tkví v tom, že v prvním z nich je uveden den, kdy Fevzi odplul z Dardanel, a v tom druhém datum čtrnáctého července, kdy došlo k samotnému předání.⁵⁸

Zároveň zde opět poukazuje na neshody mezi Fevzim a velkovezírem Chusrevem pašou: „*Místokrál se vyjádřil, že loďstvo to vydá Vysoké Portě (turecké vládě) jen pod tou výjimkou, bude-li od vlády odstraněn veliký vezír, Chosrev baša (Mehmeda Aliho ouhlavní nepřítel), a pak jestli se mu povolí, aby on i jeho potomci dědičně a samostatně vládli nad těmi zeměmi,*

---

⁵⁵ TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Odchod tureckého loďstva z Dardanelí.* Vlastimil, 1, 1. díl, 1. svazek, s. 98.

⁵⁶ MÍŠEK, R. – ONDRÁŠ, F. – ŠEDIVÝ, M.: *Egypt v době Muhammada Aliho.* Praha 2010, s. 95.

⁵⁷ TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Oheň v Konstantinopoli.* Vlastimil, 1, 1. díl, 1. svazek, s. 98.

⁵⁸ TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Příchod tureckého loďstva do Alexandrie.* Vlastimil, 1, 1. díl, 2. svazek, s. 205–206.

keré tu dobu ve své moci má, to jest, aby se mu postoupilo všecko v Africe a téměř i všechny země v Asii, nad nimiž posud turecký sultán panoval. ⁵⁹

Za povšimnutí stojí fakt, že ani jeden z článků, které byly pro tuto podkapitolu sebrány, se detailněji nezmiňuje o sporu Ahmeda Fevziho, respektive Muhammada Alího, a Chusreva paši, který byl jedním z nejmocnějších mužů říše a zároveň asi největším odpůrcem egyptského místokrále⁶⁰.

Tento předpoklad, že by se nějaký text o této rozepři mohl objevit, vychází ze skutečnosti, že tato měla svůj význam i pro evropské mocnosti, tedy i pro Rakouské císařství. Řeč je zde o kolektivní nótě ze sedmadvacátého července z roku 1839, kterou zaslaly mocnosti Portě, v níž ji upozorňovaly, aby nepodnikala žádné další kroky v jednání s Muhammadem Alím. Sultán Abdülmecid totiž hodlal vyslat ministra spravedlnosti, aby egyptskému místokráli sdělil, že je sultán ochoten udělit mu Egypt a Sýrii do dědičné držby.⁶¹

Také druhý díl prvního ročníku *Vlastimila* obsahuje články, které byly zařazeny do Tomíčkovy rubriky. První z nich je pro nás velmi zajímavý, protože je o samotném Muhammadu Alím. Autor se zde odvolává na nejmenovaného Angličana, který se údajně měl vyjádřit na adresu odbojného bašete. Při čtení tohoto textu zjistíme, že jej zde vyzdvihuje jako velmi schopného politika, za jehož vlády Egypt jen vzkvétá.

„Když Mehmed Ali do této země přišel, byla sídlem fanatismu, loupeže, vraždy a všelijakých přestupků, kterými se člověčenstvo zneuctívá. Nyní jest to dobře uspořádaná země, takže Evropané a křesťané bez násilí, urážky a oloupení cestovati mohou, kde před 20 lety početné a dobře ozbrojené karavany bez nebezpečí a málo kdy beze ztráty života a jmění cestovati nemohly. Mehmed Ali odňal poušti romantiku, ale zato jí dal jistotu. Školy činí

---

⁵⁹ TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Příchod tureckého loďstva do Alexandrie*. Vlastimil, 1, 1. díl, 2. svazek, s. 206.

⁶⁰ MÍŠEK, R. – ONDRÁŠ, F. – ŠEDIVÝ, M.: *Egypt v době Muhammada Aliho*. Praha 2010, s. 96–97.

⁶¹ Tamtéž, s. 97.

obrovské pokroky, aby zaplašily temnotu, jenž zemi tu po několik staletí pokrývala, a umění a vědomosti počínají vraceti se do staré vlasti své.“⁶²

Za zmínku také stojí způsob, jakým byl Muhammad Alí vnímán ze strany evropských zemí. I když, ze zcela pochopitelných důvodů, evropské mocnosti stály na straně mladého sultána, nemohly být Muhammadu Alímu upírány jeho osobní kvality. Jako první zde zmiňme postoj knížete Metternicha, ikonické postavy rakouské politiky první poloviny devatenáctého století. Ten, i přes nesouhlas s jeho odbojnými aktivitami, plně uznával jeho politické a diplomatické schopnosti, stejně jako jeho zásluhu na rozvoji Egypta, a je možné se dočíst, že jej dokonce označil jako geniálního.⁶³

Metternichův postoj by se dal označit jako gentlemanický. Existovaly však také extrémní postoje. Britský ministr zahraničí Palmerston neváhal zajít tak daleko, že Muhammada Alího označoval jako zloděje či nevzdělaného barbara – jeho nenávisť vůči egyptskému státníkovi lze odvozovat z britského zájmu udržet si možnost použití Středního východu jako nejkratší cesty do Indie.⁶⁴

Druhý článek v rámci druhého dílu pojednává o snaze udržet klesající Osmanskou říši naživu. Řeč je zde o reformním hnutí Tanzimat-i Hayrie, jehož cílem bylo přimět mladého sultána k plnění slibů, které uveřejnil třetího listopadu roku 1839 v tzv. Gülhaneském dekretu.⁶⁵

V tomto článku se můžeme dočíst o hlavních bodech tanzimatských reforem. Jestliže prostředkem pro zachování říše měla být centralizace státní správy a oslabení její autokratičnosti⁶⁶, je jasné, že bylo třeba modernizovat armádu a zlepšit systém vybírání daní, jelikož „*daně propachtovány bývaly, totiž, správcové krajín musili sultánovi každoročně*

---

⁶² TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Mehmed Ali*. Vlastimil, 1, 2. díl, 1. svazek, s. 94–95.

⁶³ MÍŠEK, R. – ONDRÁŠ, F. – ŠEDIVÝ, M.: *Egypt v době Muhammada Alího*. Praha 2010, s. 83.

⁶⁴ Tamtéž, s. 81–82.

⁶⁵ PALMER, A.: *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha 1996, s. 114–119.

⁶⁶ Tamtéž, s. 118.

*odváděti jistou sumu, a pak dle vůle dřeli obyvatelstvo.*⁶⁷ Zároveň v textu narazíme na pasáž, která je pro „běžného“ českého měšťana pravděpodobně zajímavější, protože se zmiňuje také o lidských právech obyvatel Osmanské říše.

Tomíček totiž jako první bod těchto reforem uvádí, *„aby Tureckým poddaným úplná dala se jistota života, cti a statků.“*⁶⁸ Podstatné však je, *„že tyto císařské zákony na všechny poddané, jakého koliv náboženství nebo sekty, se potahují.“*⁶⁹ Tím je myšleno, že nových práv se nedostává jenom muslimům, kteří byli dlouhá staletí privilegovanou vrstvou, ale všem obyvatelům.

Následující článek shrnuje veškeré podstatné informace o kariéře Muhammada Alího. Tento text je delší než většina ostatních, což odpovídá také celkovému množství podaných informací.

„V krátkém čase uvedl zpustlou zemi do pořádku, vojsko do kázně. Roku 1807 vypudil Angličany z Alexandrie, r. 1811 dal zavraždit všechny mamlucké beje, takže od té doby v Egyptě pokoj panoval. Roku 1816 táhnul druhý jeho syn, Ibrahim baše, proti Wahabům, odňal těmto sektářům Mekku a Medinu a jich vůdce poslal do Konstantinopole. Roku 1820 a 1821 táhnul do Nubie a Sennáru...

Zároveň obrátil Muhammad Alí zřetel svůj i na domácí správu: armáda a loďstvo, stavění pevností a zásobování vojska dělo se po evropského způsobu. Ulemy proměnil do placených úředníků, rozšířil orbu, řemesla, obchod. Evropané docházeli tam ochrany, odměny i podpory, stavěl se veliký průplav, aby Alexandrie s Káhirou byla spojena, školy se zakládaly atd. ...

---

⁶⁷ TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Nové zákony v Turcích*. Vlastimil, 1, 2. díl, 1. svazek, s. 96.

⁶⁸ Tamtéž, s. 96.

⁶⁹ Tamtéž, s. 96.

Vysoká Porta začala se báti tohoto mocného bašete, onť v boji se Řeky počal se upevňovati i na ostrově Kandii (Krétě), tomto předůležitém ostrově Turecké šije. Roku 1824 zvolil ho sultán za nejvyššího vůdce proti Řekům. ...

... až konečně v říjnu třetí výprava Mehmeda Aliho v přístavu navarinském od angl. admirála Kodringtona a franc. admirála de Rigny oblehnuta a Mehmed Ali od mocnosti vyzván byl, aby se všechno nepřátelství proti Řekům zastavilo. An to Ibrahim nechtěl učiniti, bylo egyptsko-turecké loďstvo v přístavu navarinském dne 20. října zničeno ...

Potom ruskou vojnou seslabená Vysoká Porta poskytovala Mehmedu Alimu příležitost, aby svůj plán stranu samostatnosti v skutek uváděl. ... Ibrahim baše vtrhna ale ze Sýrie do Malé Asie, hnal se na Konstantinopol. ... Vysoká Porta byla ztracena, kdyby nebyli Rusové sultánu pomocné vojsko poslali. “70

Zřejmě nejdůležitější je však pasáž, která se týká nejaktuálnějšího dění: „*Anglicko nechce dívati se na zakládání tak mocné říše na východě, kteráž by Egypt, Sýrii a Arábii zaujímala, a na příští nejen pořad šířícímu se obchodu jejich v Asii, nýbrž i samé Indii mohla nebezpečnou býti. A Francouzi naproti tomu nechtějí patřiti, aby Anglicko, tento vítězný jejich sok na moři, ještě k tomu ke všemu téměř ve své mělo moci nejen Sýrii a všechny obchodní cesty do Asie, nýbrž i sám Egypt, onu zemi, která s Alžírskem v jednom dílu světa se nachází. Právě-li a jedná-li Anglicko tak, že věc ta jeho života se dotýká, chápe se Francouzsko z té samé příčiny již plamenu... “71*

Tato závěrečná pasáž o rozdílnostech v podpoře té které straně v rámci egyptsko-osmanského konfliktu ze strany Velké Británie a Francie je zřejmě nejzajímavější částí celého textu. Jako důvod této rozepře Tomíček uvádí ten důvod, že možnost užití konfliktního území

---

⁷⁰ TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Mehmed Ali, místokrál egyptský*. Vlastimil, 1, 4. díl, 1. svazek, s. 82–84.

⁷¹ Tamtéž, s. 84–85.

byla pro Brity zcela prioritní, jinak by jejich zisky, zcela pochopitelně, několikanásobně klesly.⁷²

Úzkou návaznost na tento článek má i následující text, ve kterém je pojednáváno o výsledku londýnských jednání, která byla uzavřena patnáctého července roku 1840. Uveden je v něm celý výčet podmínek, které byly Muhammadu Alímu stanoveny, i o tom, která veškerá jednání ztroskotala kvůli tomu, že egyptský státník chápal neúčast Francie na londýnských jednáních jako podporu své věci.

„Spoléhaje Mehmed Ali dílem na sebe, dílem na Francouzsko, kteréž na válečném podnikání proti němu žádného nemá oučastenství, choval naději ve vítězství, an z jedné strany sebe za hlavu veškerého mohamedánstva považuje, a tudy dosti velikou sílu v sobě cítí, že na odpor se může postavití spojeným evropským mocnostem, jimžto, aspoň některým, jak přesvědčen se býti zdá, nijakž nejde tu o zachování turecké říše, nýbrž nejenom o vládu nad ní, ale i o pokoření a zničení mahomedánstva, o panování nad Asií a Afrikou. A z druhé strany, že Francouzsko, žádostivě hledíc po té samé kořisti, po tom samém panování nad kleslým východem, ze žárlivosti Evropu do válečných plamenů uvrhne a při těch okolnostech že on snáze bude moci zvítěziti a staré Arabské říši nový základ dáti.“⁷³

Zájem také budí zmínky o Francii v samotném závěru článku: *„Krom toho musíme však podotknouti ony války chtivé živly ve francouzském národě, kteréž ten stav, v němžto se věci již teď nalézají, a že vůbec Francouzsko ode všeho toho se vyloučilo, za nečestné a důstojnost národu urážející považují.“⁷⁴*

Politika Vídně se ze všech sil snažila zachovat celé sultánovo území nedělené. Jelikož obě tyto země, Rakouské císařství i Osmanská říše, měly mnoho shodných rysů, byla francouzská

---

⁷² TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Mehmed Ali, místokráľ egyptský.* Vlastimil, 1, 4. díl, 1. svazek, s. 82–85.

⁷³ TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Další jednání ve východních záležitostech.* Vlastimil, 1, 4. díl, 1. svazek, s. 189.

⁷⁴ Tamtéž, s. 190.

podpora Egyptu zcela nepřipustná. I když se Tomíček ve svých člancích snaží o prosté zprostředkování informací, lze chápat tuto lehkou podporu oficiální rakouské politiky jako nutný ústupek, aby mohlo vydávání časopisu pokračovat.

Po porážce Napoleona byly ze strany vlády vyvíjena snaha udržet si loajalitu svých poddaných. Z tohoto důvodu byla omezována politická periodika. Odborné či beletristické časopisy však mohly fungovat bez větších obtíží.⁷⁵ Jestliže tedy Tomíček chtěl psát o aktuální politické situaci, musel tak činit v souladu s oficiální politikou Vídně.

---

⁷⁵ KUSÁKOVÁ, L.: *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012, s. 73–74.

2.8. Cestopisy

Cestopisy nejsou kategorií, která by pro účely této práce měla zásadní význam. K tomu přispívá také skutečnost, že v některých případech se jedná o díla převzatá z cizích jazyků, kde tedy není příliš velký prostor pro projevy národního smýšlení. U některých článků je také obtížné samotné zařazení do této kategorie, jelikož svou podstatou mohou spadat také do kategorie *Kultura a náboženství*.

Jeden z cestopisných článků pojednává o honech na otroky, které pořádá Muhammad Alí. Pro celý článek je příznačná hned první věta: „*Cestovatelé v Orientu, zvláště ale v Egyptě, zmiňují se o lidském zacházení s otroky v těchto krajinách, méně však je znám nelidský způsob, kterým se tato ubohá stvoření do jařma dostávají.*“⁷⁶

Celý text odsuzuje počínání egyptských vojáků při shánění nových otroků. Ti, když dorazí k černošské vesnici, dají jejímu představiteli na výběr – buď dobrovolně odevzdat určitý počet lidí, nebo si je vezmou sami násilnou cestou. Článek popisuje oba dva způsoby.

„*Chce-li ujíti dlouhému krveprolití, nebo cítí-li, že je k odporu slabý, poslechne a dá žádaný počet otroků. Teď se začínají vybírat. Jsou to výjevy, nad nimižto srdce každého citlivého člověka pukati musí, neb kdo se rozloučí rád se svou vlastí, rodičemi, příbuznými? Kdo rád opouští chýši, kteráž jej od narození kryla – kde v středu svých milných duší šťastné dny prožil? Kdo jde rád vstříc budoucnosti, kteráž mu jen bídu, ukrutenství a časnou, vítanou však smrt slibuje? A přec nahlíží každý z nich, že jeden státi se musí obětí, a často se začne šlechetná pře mezi otcem a synem, bratrem a bratrem, kdo má dobrovolně do otroctví jíti. Každý se chce obětovati, aby osvobodil druhého.*“⁷⁷

---

⁷⁶ Mehmeda Aliho honba na otroky (b. a.). Květy, 8, s. 182.

⁷⁷ Tamtéž, s. 182.

V druhém případě je popisována odvaha, s jakou se vesničané brání trýznitelům. Tento článek je jedním z těch, které muslimské počínání odsuzují. Potíž však nastává při úvaze nad tím, či chování je takto odsuzováno? Nabízejí se dvě možnosti.

Může se jednat o kritiku samotného muslimského způsobu života. Tato možnost však nemá žádnou podporu v ostatních textech, kterém v *Květech* vyšly. Muslimové jsou v nich popisováni kladně, jako přemýšliví, nesmírně zbožní a přátelští lidé.

Druhou možností je, že jde o kritiku osoby Muhammada Alího. Ten je sice v celém článku zmíněn jen jednou, a to na samém počátku, kde je ale zmíněno, že se tak děje čistě z jeho rozkazu. Tato domněnka má podporu ještě v jednom článku, kde je egyptský místokrál zmiňován a který vyšel v sedmém ročním běhu tohoto časopisu. Text pojednává o Ibrahimu pašovi, nevlastním synu Muhammada Alího, a je v něm řečeno, že: „Ibrahim jest, možná-li, ještě více nenáviděn od lidu, nežli Mehmet Ali.“⁷⁸

Článek *Ibrahim bassa* vyšel roku 1840, *Mehmeda Aliho honba na otroky* pak roku 1841. Roku 1840 však v *České včele* i *Vlastimilu* vyšel také článek o egyptském místokráli, kde je však popisován veskrze kladně.⁷⁹ Jako vysvětlení těchto odlišných pohledů se nabízí úvaha, že se jedná o jakousi formu „souboje“ redaktorů konkurenčních časopisů, což *Česká včela* a *Květy* byly.

Tato rivalita započala již v polovině třicátých let devatenáctého století, tedy v okamžiku vzniku *České včely*. Důvodem byla podobná koncepce obou periodik a měla za následek, že F. L. Čelakovský byl v redakci vystřídán J. N. Štěpánkem, který časopis přeorientoval, aby vzrostl počet abonentů a *Česká včela* tak mohla pokračovat v činnosti.⁸⁰

---

⁷⁸ *Ibrahim bassa* (b. a.). *Květy*, 7, s. 334.

⁷⁹ *Mehmed Ali* (b. a.). *Česká včela*, 7, s. 371–372.

A Tomíček, J. S.: *Panoramata věku našeho – Mehmed Ali*. *Vlastimil*, 1, 2. díl, 1. svazek, s. 94–95.

⁸⁰ KUSÁKOVÁ, L.: *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012, s. 34.

Druhým a zároveň posledním cestopisným článkem, který v *Květech* vyšel, je text s názvem *Slavnost Machometova narození*. Jedná se o popis oslav narození proroka Mohameda, které se odehrávaly v Konstantinopoli. Tento článek není pro účely této práce nikterak zajímavým, jelikož je téměř výhradně líčením lampionových průvodů, které se ve městě odehrávaly.⁸¹ Nenajdeme zde jediný hodnotící prvek a z tohoto důvodu je od dalšího rozboru upuštěno.

V prvním svazku čtvrtého dílu prvního ročního běhu *Vlastimila* lze narazit na článek, který je nazván *Syrská země a její obyvatelstvo*. Jeho zařazení do této kategorie je ovšem problematické. Jeho druhá polovina je totiž popisem politických událostí té doby. Stojí za povšimnutí, že ačkoli byl tento článek otištěn o pouhých šest stran dále, než v předchozí kapitole rozebíraný článek *Mehmed Ali, místokrál egyptský*, který vyšel rovněž v rubrice J. S. Tomička a který byl napsán pozitivně, zde opět narazíme na kritiku způsobu vlády v Sýrii.⁸²

Posledním článkem této kategorie, který má pro tuto práci význam, pochází z devátého ročního běhu časopisu *Česká včela*. Jedná se o přepsaný dopis jistého Pražana, který psal z Konstantinopole své matce. Nejzajímavější je pravděpodobně skutečnost, že zde srovnává Prahu a Konstantinopol.

„Podaný zde dopis jednoho z našich krajanů, a sice Pražana, byl nám na konec právě minulého roku zvláštní dobrotou sdělen. Mámeť za to, že také naše laskavé čtenáře zajímati bude obsah jeho, zvláště pak porovnání polohy Carohradu s naší Prahou, které dle našeho vědomí ještě nikdo z cestovatelů neučinil, a které našincům poněkud jasný obraz rozlehlosti onoho památného místa může poskytnouti.“⁸³

Zbylé texty jsou čistě popisného charakteru, nemají tedy pro nás žádnou hodnotu.

---

⁸¹ *Slavnost Machometova narození* (b. a.). *Květy*, 13, s. 146–147.

⁸² TOMÍČEK, J. S.: *Syrská země a její obyvatelstvo*. *Květy*, 1, 4. díl, 1. svazek, s. 91–92.

⁸³ *Dopis Čecha z Cařihradu* (b. a.). *Česká včela*, 9, s. 3.

2.9. Historické události / osobnosti

V *České včele* můžeme najít celkem pět článků, které spadají do této kategorie, avšak lze v nich spatřovat jistou proměnu v postoji, který jimi byl dáván najevo. Za zmínku stojí také skutečnost, že na vydání těchto pěti článků se podíleli celkem čtyři redaktoři tohoto časopisu.

První text pochází z roku 1835, tedy z doby, kdy časopis vedl František Ladislav Čelakovský, a pojednává o dobytí Konstantinopole roku 1453.⁸⁴ Tento článek je sice po jazykové stránce napsán velice poutavě, avšak není nikterak obsáhlý a dočteme se v něm pouze o základních historických faktech. Přesto však je v něm k nalezení jedna věc, která by mohla naši pozornost upoutat.

Pád Konstantinopole měl na pozdější vývoj evropských záležitostí nepochybně velký vliv. I kdybychom pominuli riziko, které v sobě skýtal územní rozmach Osmanské říše, nemohli bychom zapomenout také na ekonomickou stránku věci, jelikož obsazením města se muslimové zmocnili také kontroly nad celým obchodem v Černém moři. Avšak i přes všechna tato fakta není v tomto článku osmanský sultán, ba dokonce ani jeho vojsko, popisován nijak negativně.

Dočteme se sice, že sultán po svém definitivním nástupu na trůn nechal zavraždit svého mladšího bratra a že dokázal být přísným panovníkem, avšak, na druhou stranu, je zde líčen jako vzdělaný a rozumný člověk, který ke krutosti nesahá, není-li jiného zbylí. Rovněž je v textu vyzdvihován sultánův cit pro krásu a shovívavé jednání vůči poraženým.

„Odporující sobě zprávy řeckých a tureckých dějepisců nedají nám pronésti pravdivý soud o sultánově chování se k přemoženým, a vůbec o jeho povaze. Pravdě nejpodobnější jest, že bojem rozpálená vzteklost brzo ustoupila citům lidským. Že jest byl nad míru přísný, když dobrota jeho se zle užívala neb rozkazové neplnily, a též ukrutný, když prospěch jeho toho

---

⁸⁴ Machomet II (b. a.). Česká včela, 2, s. 44–46.

požadoval, o tom množství máme důkazů. Ona však svévolná ukrutnost, z níž řečtí spisovatelé jej viní, ani dostatečně není udivodněna, aniž se srovnává s jeho vzdělaným duchem a krasocitnou chutí, které ani nepřátelé jeho odepřítí mu nemohou.

Tělo padlého v boji císaře, které poznáno bylo mezi houfem mrtvých po zlatém na střevíci vyšitém orlu, poctivě dal pohřbiti. Přemoženému národu prohlásil se býti přítelem a otcem, ano sám některých znamenitých osob ze zajetí vykoupil. ...

Maje oumysl dobyté město sídlem říše své učiniti, ostatek obyvatelstva nazpět povolal, přislíbiv jim bezpečnost a ochranu, a slibu svému věrně dostal. Polovici chrámů jim ponechav, patriarchu dle způsobu řeckých císařů slavně v ouřadě potvrdil.“⁸⁵

Co bylo příčinou toho, že událost pro křesťanskou Evropu velice závažná, byla do jisté míry zmírňována pasážemi o sultánově velikosti a moudrosti? Nabízí se myšlenka, která by tento článek spojila s tehdejší mezinárodní situací. Osmého července roku 1833 byla totiž podepsána spojenecká smlouva mezi Vysokou Portou a Petrohradem. Navíc se v září stejného roku shodl Mikuláš I. s Františkem I., že je třeba zachovat Osmanskou říši v současné podobě a hlavně pod stejným panovníkem.⁸⁶ Zda však právě tato mezinárodní situace byla do jisté míry motivací ke zveřejnění tohoto článku v této podobě, raději necháme na individuálním posouzení.

Další dva články pocházejí z redakce Jana Nepomuka Štěpánka z roku 1836.⁸⁷ Zde je však patrná změna ve způsobu, jakým byly osmanské záležitosti popisovány o rok dříve. V obou těchto textech jsou již muslimové líčeni jako horda barbarů, kteří, třeba jako při dobývání

---

⁸⁵ MALÝ, J.: *Machomet II.* Česká včela, 2, s. 45.

⁸⁶ ŠTĚPÁNEK, V.: *Východní otázka. Od počátků do konce 60. let 19. století.* Brno 2014, s. 71.

⁸⁷ *Velká bitva na moři u Lepanta* (b. a.). Česká včela, 3, s. 251–254.

A Vévoda Leopold v Palestině (b. a.). Česká včela, 3, s. 338–340.

Kypru, nosí „hlavy nejznamenitějších obyvatelů Nikósie na dřevcích, aby měšťanům a bojovníkům nahnali strachu“.⁸⁸

Naproti tomu je zde podán obraz křesťana jako zastánce spravedlnosti a řádu. V druhém článku z tohoto roku je autor ještě explicitnější, když z rakouského vévody Leopolda VII. a rakouských bojovníků udělal nejhrdinštější a nejstatečnější reky kruciáty.⁸⁹

„Hlavní útok byl proti mostu templářů, jež vévoda Leopold se svými Rakušany zastával. Křížníci vzdorovali dlouho, vítězství sklánělo se brzo na jednu, opět na druhou stranu. Konečně podařilo se Saracénům zapáliti most a proklestiti sobě cestu. To byla Leopoldova žádost. Zmužile očekával se svými bojovníky nepřítele, hlasitě zbuzoval vojsko své, pouštět Saracény, by v boji muž proti muži dokázati mohli, o jak více převyšuje křesťan Turka v udatnosti. ... Po dvou letech navrátil se, ověnčován slávou a doprovázen láskou všech, kteří s ním bojovali, do svých dědičných zemí, a byl od svých poddaných s nevyslovitelnou radostí přivítán.“⁹⁰

Také v tomto případě se nabízí vysvětlení, proč k této změně došlo – a to hned v prvním roce, ve kterém byl Jan Nepomuk Štěpánek ve funkci redaktora. Je možné se dočíst, že byl na toto místo dosazen, z toho důvodu, že byl politicky korektnější než Vídni nepříliš pohodlný Čelakovský.⁹¹ Lze se tedy domnívat, že tato pojetí historických událostí, která vyzdvihují katolické křesťany a zejména Rakušany, byla vytvořena právě proto, aby Štěpánek dostál očekáváním.

Posledním článkem tohoto periodika, který náleží do této podkapitoly, je článek *Z řecko-turecké války 1822–1829*, který pochází z redakce Karla Havlíčka Borovského z roku 1847.⁹²

---

⁸⁸ *Velká bitva na moři u Lepanta* (b. a.). Česká včela, 3, s. 252.

⁸⁹ *Vévoda Leopold v Palestině* (b. a.). Česká včela, 3, s. 338–340.

⁹⁰ Tamtéž, s. 340.

⁹¹ KOPŘIVOVÁ, K.: *Beletrie v České včele v letech 1835–1846*. s. 35–37. In: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/5.pdf> [cit. 2. 4. 2017].

⁹² *Z řecko-turecké války 1822–1829* (b. a.). Česká včela, 14, s. 219.

Jedná se o velice krátký text, který však to, co mu schází na délce, nahrazuje úderností. Vypráví se v něm o masakru řeckých křesťanů na Chiu z roku 1822. Celý tento článek je prochnut opovržením vůči muslimům a vřelými sympatiemi s řeckými křesťany.

„Turecké loďstvo přistálo k řeckému krásnému ostrovu Chiosu a pobili, kde koho postihli. 30 000 mrtvol bylo vrženo do moře, kde byly lodě jejich vražedníků zakotveny. Všechny klesly ke dnu. Po několika dnech oznamovali jednou v noci lodní strážníci, že plove velké množství lidí k lodím, a kolem nich vždy úže se shlukuje. I kázal konečně kapudan paša (velitel loďstva) střídání mezi ně, tím však nebyli plovoucí zahnáni.

Tiše pluli blíže a blíže, rozednívalo se, vzešel den. S hrůzou patřili Turci, kterak loďstvo je obklopeno mrtvolami, opět na povrch moře vyvrženými. Pověřivostí stala se hrůza hrůznější, kamenní vrahové se tetelili. Každému zdálo se, že naň patří mrtvola jeh rukou zavražděného. Náhodou přihnalo moře k lodi kapudana paši mrtvolu biskupa chioského mrtvolami jeho kněží obklopenou, a jak s mrtvolou vlny zmítaly, zdálo se, že biskup povstává kapudanu hroze.“⁹³

V textu lze pozorovat souvislost s rostoucím národním hnutím, které přibližně osm měsíců po vydání článku zachvátilo prakticky celou Evropu. Nelze si myslet, že nepokoje roku 1848 byly způsobeny ze dne na den. Evropská společnost k tomuto bodu šla delší dobu, do které rok 1847 patří.

Jestliže tedy v Evropě, a tedy i v Rakouském císařství, rostou hlasy jednotlivých národů, je samozřejmé, že se budou tyto lidé snažit najít přirozené spojence. A právě události z řecko-turecké války se pro tento případ náramně hodí. Vždyť Osmanská říše byla stejným mnohonárodnostním celkem, jako Rakouské císařství. A jestliže se nakonec povedlo řeckým

---

⁹³ Tamtéž, s. 219.

křesťanům osamostatnit se, nemůžeme zde nevidět spojitost se snahami českého národa o větší či menší míru autonomie.

Ve zřejmě nejodbornějším časopise, který byl pro účely této diplomové práce prostudován, tedy *Časopisu společnosti vlasteneckého Museum v Čechách*, potažmo pozdějším názvem *Časopisu českého musea*, nalezneme celkem tři články, které se současného tématu týkají.

Zaměření prvního z nich se shoduje s článkem v *České včele* z roku 1835 – pojednává tedy o dobytí Konstantinopole. Je zde však podán zcela odlišný popis všech událostí, než jak tomu bylo u prvně zmíněného článku. Zde je velmi dbáno nejen na jazykovou, ale také věcnou stránku textu. Dočteme se mnohem více podrobností, o kterých se Čelakovský nezmiňuje. Také samotný sultán je zde líčen vesměs negativním způsobem, ostatně jako celá jeho armáda.

Rozdíl mezi těmito dvěma články lze spatřit například v zacházení s mrtvým tělem císaře. Čelakovský uvedl, že císař byl řádně pohřben. Zde se však můžeme dočíst o zcela odlišném postupu. „*Sultán kázal hlavu jeho přibítí ke sloupu vítězné sochy Justiniánovy, kdež přes celý den nechána, večer pak kůže z ní stažena i vycpána, a leb do asiatských měst na odiv poslán. ... Tělo však Řekům pochovati popřáno.*“⁹⁴

Zbylé dva články pocházejí z let 1834⁹⁵ a 1847⁹⁶, přičemž v obou případech se jedná o původní texty Pavla Skály ze Zhoře. Zřejmě není třeba se domnívat, že by zařazení těchto článků do jednotlivých čísel časopisu mělo nějaký význam, který by souvisel se dobovou politickou situací. Jako vysvětlení by mohlo obstát tvrzení, že se jednalo o snahu Palackého svým způsobem „přivzdělat“ českou veřejnost, pročež do svého časopisu zařadil dílo českého

---

⁹⁴ *Vypsání o dobytí Konstantinopole skrze Turky léta 1453* (b. a.). Časopis společnosti vlasteneckého Museum v Čechách, 2, 1. svazek, s. 100.

⁹⁵ *Obležení Malty od Turků roku 1565* (b. a.). Časopis Českého musea, 8, 3. svazek, s. 257–267.

⁹⁶ *Nešťastná smrt Ozmana sultána tureckého* (b. a.). Časopis Českého musea, 21, 2. díl, 3. svazek, s. 234–248.

historika, který je znám svou „věcností, historickou erudicí, kritičností a bezpečnou dokumentací“⁹⁷.

Poslední text, který spadá do této kategorie, je článek publikovaný roku 1838 v časopise *Květy*.⁹⁸ Do této kategorie byl článek zařazen z toho důvodu, že pojednává o události z roku 1831, tedy nespadá do dvouleté lhůty, která byla stanovena pro potřeby této práce, což by jej řadilo do kategorie *Současné dění*.

Článek poskytuje informace o týdeníku s názvem *Obraz událostí*, který, pod jeho osobním vedením, vydávali sultánovi důvěrníci. Říká, že se takto Mahmud II. snažil o intelektuální rozmach říše – každý paša byl tak pobídnut, aby pravidelně odebíral určitý počet výtisků pro svůj kraj. Souhrnně se dá konstatovat, že celý článek je v podstatě chválou sultánovy moudrosti.

„Vláda turecká vynakládá všecku péči, aby zvědavost moslemínů vzbuzovala a zalíbení ve veřejné záležitosti do nich vstúpila. Změny u vojště, výpravy loďstva, bitvy, vláda zemská, události v provinciích, všecky tyto předměty bývají v listech oněch vyjednávány. Často nacházejí se tam zprávy o všech vydáních a příjmech turecké říše. Neslýcháno jest v dějepisu otomanského císařství, aby panovník lidu svému o vynakládání veřejných peněz účty skládal.

Průmysl, umění a řemesla, užitečné vynálezy, literatura, slovem všecko, co by je koli k duševnímu a tělesnému prospěchu sloužilo, požívá péče a ochrany velkého žurnalisty. ‚Moniteur ottoman‘ jest moudrý reformátor, jesti živým slovem proroka, jenž slavně proti temnosti bojuje, která se jeho návrhům pro spásu lidu svého zprotivuje.“⁹⁹

---

⁹⁷ KUTNAR, F. – MAREK, J.: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. 3. vyd., Praha 2009, s. 95.

⁹⁸ *Sultán co redaktor* (b. a.). *Květy*, 5, s. 119–120.

⁹⁹ *Sultán co redaktor* (b. a.). *Květy*, 5, s. 119–120.

2.10. Menšiny

Při rozboru několika předchozích článků bylo řečeno, že stav menšin v rámci Osmanské říše hrál svou roli při rozhodování o projevech sympatií jedné ze soupeřících stran. Je podivuhodné, že se ve všech prostudovaných časopisech našlo tak málo článků, které se problematikou menšin a jejich vztahy s muslimskými Turky zabývaly.

Dalo by se totiž předpokládat, že právě toto téma bude českou menšinou v Rakouském císařství silně reflektováno. Zřejmě je zde ale souvislost s výše zmíněným faktem, že zde byla velmi omezena politicky orientovaná periodika. Z tohoto důvodu by zřejmě více textů s touto tematikou nemohlo vyjít.

V *České včele* vyšly celkem tři články, které je možno do této kategorie zařadit. Dva z nich jsou ve skutečnosti jediným celkem, který vyšel na pokračování v rámci dvou na sebe navazujících čísel časopisu. Z větší části se jedná o výpis významných osobností, které se v Osmanské říši dostali do vysokých kruhů, avšak etnicky se jednalo o Slované.

Nejhodnotnější je však závěr druhého „dílu“. *„Co jsme dosavade uvedli, dostatečno jest k potvrzení těch slov velikého orientalisty Hammera-Purgstalla: ‚že Osmanské císařství na moři i na souši nezrostlo turkomanskou surovostí, nýbrž slovanskou a řeckou nepřestrašeností, nevěrností (svému vlastnímu národu, zpronevěřilostí), stálostí a udatností, jakož i velevtipem a schopností k panování zrozenců vybojovaných zemí (větším dílem slovanských), na toho kolossálního obra, jenžto šíji národu nohama šlapal, kteří skrze renegáty a svého otrockého ducha ve svých vlastních střevách zuřili.‘*

Tyto příklady odpadlictví jsou z dob dávnějších, a tak se nad nimi ani velmi pozastavovati nemůžeme, ale polituj nás, Bože, jak se musíme rmoutiti, když vidíme, že i za našich

osvícených časů v století 19. snad ještě více příkladů bohaprázdného odpadlictví od svého vlastního národu a kmene se objevuje. ¹⁰⁰

Tento text je zřejmě narážkou na stále sílící národní uvědomění. Jelikož vyšel roku 1844, lze jej chápat jako výzvu, že každý národ, který je v mnohonárodnostním státu v menšině, má držet při sobě, aby měl nějakou šanci prosadit své vlastní zájmy.

Poslední článek z *České včely* pojednává o způsobu uzavírání sňatků Arménů. ¹⁰¹ Podobný článek byl rozebírán již v první podkapitole. Z tohoto důvodu zde bude od dalšího rozboru upuštěno, jelikož způsoby Arménů a muslimů se v tomto ohledu příliš neliší, takže by pro tuto práci neměl žádný přínos.

Z *Květů* zde můžeme zařadit pouze jediný, poměrně krátký popis kultury Jesidů, kteří jsou zde popisováni jako obyčejní uctívači Dábla. „*Pravověřící je považují za nejzatracenější kaciře a jich jméno má stejného významu se vším, čímkoli se bezbožnost, ukrutnost a krvežíznivost vyznačuje. Z nedůstatku písemných dokumentů těžko jest dokonalé zprávy o nich podati, protože všechno, co se jejich víry týká, nejpřísněji zatajují.*“ ¹⁰²

Poslední dva články pocházejí z časopisu *Vlastimil* a oba dva se týkají Černohorců. Ten, který nás zajímá více, je koncipován podobně jako na počátku zmíněné *Obrazy Egypta*. Jsou v něm popsány dějiny Černohorců pod tureckou nadvládou, jejich vztahy s okolními zeměmi, způsob života, systém školství, či krevní msta. ¹⁰³

Většina těchto témat již byla zpracována v některém z předchozích článků. Jelikož se jedná o vůči jedné či druhé straně nezaujatý text, je zde přiložena ukázka jediného tématu, o němž se čtenář nedočetl v žádném jiném článku. Jedná se o krevní mstu.

---

¹⁰⁰ NOSÁK, B.: *Slavní turečtí renegatové z jihoslovanského kmene*. Česká včela, 11, s. 247.

¹⁰¹ MALÝ, J.: *Svatba ormínská v Carohradě*. Česká včela, 1, s. 83–84.

¹⁰² *Jesidé* (b. a.). *Květy*, 2, s. 364.

¹⁰³ TOMÍČEK, J. S.: *Černohorci*. *Vlastimil*, 1, 3. díl, 2. svazek, s. 99–116.

„An v Černé Hoře nijaké není mocnosti, aby před násilím a nespravedlností chránila, musí každý na sebe spoléhati, a za tou příčinou stala se tu krevní pomsta svatou povinností. Ona zastupuje místo vrchnostenské moci. Nejenom příbuzní, ale i vesnice, plemena a nahie (okresy, pozn. aut.) jsou nevyhnutelně zavázáni pomstítí vraždu nebo urážku na někom z nich spáchanou. Jestliže člověk z jedné nahie o život připraví člověka z nahie druhé, praví nahie zavražděného: ‚Ta jest nám hlavu dlužna a ten dluh dostaneme zajisté!‘

Taktěž vypadá to mezi dvěma plemeny, mezi vesnicema, rodinama a bratrama, z nichž-li jeden otce zavraždil, povinen druhý pomstítí otce na svém vlastním bratru. Takový dluh musí býti zapraven, byť i po stu létech. Chováť se oděv zavražděného, aby k pomstě rozněcoval. Je-li člověk z jedné vesnice zavražděn od někoho z druhé vesnice ve vsi třetí, první obec zneprátelí se s oběma druhýma. Při mstění nepátrá se tuze po zločinci. Kdokoliv musí trpěti, a čím větší osoba, tím větší čest pro mstitele. Je-li kdo při krádeži polapen a zabit, nemá se konati msta. Zákon ale ten se neplní. Největší zavražděný zločinec a nejnepatrnější osoba tak bývají mstění jako člověk nejmáženější.“¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ TOMÍČEK, J. S.: *Černohorci*. Vlastimil, 1, 3. díl, 2. svazek, s. 105–106.

2.11. Publikace o Osmanské říši

Je poměrně složité rozhodnout, zda jediný text, jímž je kategorie zastoupena, má být vůbec v této práci uveden. Jedná se totiž o recenzi na francouzskou knihu s názvem *La Turquie d'Europe ou observation sur la géographie, la géologie, l'histoire naturelle, la statistique, les moeurs, les coutumes, l'archéologie, l'agriculture, l'industrie, le commerce, les gouvernements divers, le clérge, l'histoire de l'état politique de cet empire*, která vyšla v Paříži roku 1840.

Na začátku práce však bylo uvedeno, že byla pořízena kopie jakéhokoli textu, který se nějakým způsobem Osmanské říše týká. Z tohoto důvodu je zde uveden krátký komentář. Jeho autor, redaktor časopisu Pavel Josef Šafařík, na samém jeho počátku uvádí, že: „*Můžeme směle a bez zveličování říci, že ode tří sta let, anóbrž od vynalezení umění knihtiskařského, spis o evropském Turecku v zeměpisném a přírodopisném ohledu nad tento důležitější nevyšel žádný.*“¹⁰⁵

Je zde uvedeno, že se tato publikace hojně zmiňuje o slovanských národech, které v evropské části Osmanské říše žily. Na druhou stranu je ale možné se dočíst, že autor nepřístupoval příliš kriticky k historickým pasážím, které ve své knize uvádí. Kniha tak má největší přínos ze zeměpisného a přírodopisného hlediska. Žádné komentář k samotné Osmanské říši se však v článku nevykytuje.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ ŠAFAŘÍK, P. J.: *La Turquie d'Europe*. Časopis Českého musea, 16, 1. svazek, s. 155.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 155–156.

3. Závěr

Osmanská říše byla v českých časopisech reflektována několika způsoby. Ačkoli bylo nejvíce článků orientováno na muslimskou kulturu a islám, nemohou tyto články podat informace o tom, jak bylo na říši nahlíženo. Při četbě takto orientovaných textů se lze dočíst pouze o hodnocení muslimského životního stylu. Ten byl, vzhledem ke své odlišnosti od evropských zvyklostí a geografické vzdálenosti od českých zemí, vděčným tématem mnoha článků. Muslimové byli ve většině případů popisováni jako přátelští a moudří lidé, pro které je jejich víra základem veškerého bytí.

S postupem času se však názory, které se v člancích objevovaly, vzhledem k sílícímu národnímu citění měnily. Muslimové se změnili z filosofů na tyranskou většinu, která nemilosrdně trestá jakoukoli snahu podrobených národů o samostatnost. Zde je důležitá spojitost mezi Osmanskou říší a Rakouským císařstvím. Obě tyto říše byly mnohonárodnostními celky. S rostoucími snahami česky mluvící části obyvatelstva o jistou míru autonomie se do jisté míry právě pomocí časopiseckých článků identifikovali s křesťanskými menšinami Osmanské říše, které pod muslimskou vládou trpěly. Tento způsob představoval, vzhledem k fungující cenzuře, zřejmě nejefektivnější způsob, jak v česky mluvící populaci vyvolat reakci na aktuální politickou situaci.

Vliv doby se projevil také na popisu historických událostí. V roce 1835 otisk F. L. Čelakovský ve své *České včele* článek o dobytí Konstantinopole roku 1453, ve kterém vyzdvihuje mírumilovné zacházení s obyvateli dobytého města a celé Byzantské říše. Ještě před několika lety, konkrétně roku 1828, však vyšel v *Časopise společnosti vlasteneckého museum v Čechách* článek o stejném tématu, avšak vše bylo líčeno zcela opačně, než jak tomu bylo v *České včele*. Důvodem zde byla zřejmě dohoda Františka I. a Mikuláše I. o nutnosti udržet Osmanskou říši při životě a, pokud možno, v nezměněných hranicích. Článek tak dodržoval politický program Vídně.

Zřejmě nejlepším ukazatelem vlivu doby byly texty věnované egyptskému místokráli Muhammadu Alímu. V českých časopisech byl líčen jako nejlepší možný vládce, kterého se Egyptu mohlo dostat. Vyzdvihovány byly také jeho reformy, kterými se zemi snažil pozvednout. Kladného přijetí v českém tisku se mu dostalo díky jeho sporům s Vysokou Portou, tedy oficiální vládou. I zde tedy existovala možnost do jisté míry skrytě vyjádřit svůj nesouhlas s rakouskou vládou. V průběhu čtyřicátých let devatenáctého století se však vlivem rostoucího nacionalismu dostávalo stále větší podpory slovanským národům v rámci Osmanské říše. Nahlížení na egyptského místokrále se tedy změnilo, podobně, jak tomu bylo s muslimy obecně.

I když se občas objevily články, které v jistých ohledech souhlasily s rakouskou mezinárodní politikou, jednalo se zřejmě jen o nucené ústupky, díky nimž mohly časopisy za všudypřítomné cenzury pokračovat v činnosti.

Časopisy tedy byly skutečně jednou z mála platforem, na kterých bylo možno, byť omezeně, projevit národní mínění a stmelovat česky mluvící menšinu. Český zájem o Osmanskou říši byl tedy motivován zejména vývojem mezinárodní politiky a etnickou heterogenitou obyvatelstva říše půlměsíce. Jestliže se alespoň částečně podařilo eliminovat nedostatek informací o vnímání Osmanské říše českojazyčnou společností, je hlavní účel této práce splněn.

4. Prameny a literatura

Prameny

Časopis Českého musea

1. *Turků (b. a.)*. Časopis Českého musea, 5, 4. svazek.
2. SKÁLA ZE ZHOŘE, P.: *Obležení Malty od Turků roku 1565*. Časopis Českého musea, 8, 3. svazek.
3. ŠAFARÍK, P. J.: *La Turquie d'Europe*. Časopis Českého musea, 16, 1. svazek.
4. SKÁLA ZE ZHOŘE, P.: *Nešťastná smrt Ozmana, sultána tureckého*. Časopis Českého musea, 21, 2. díl, 3. svazek.

Časopis společnosti vlasteneckého museum v Čechách

1. *Vypsání o dobytí Konstantinopole skrze Turky léta 1453 (b. a.)*. Časopis společnosti vlasteneckého museum v Čechách, 2, 1. svazek.

Česká včela

1. *Antar (b. a.)*. Česká včela, 1, 1. číslo.
2. *Turecké přísloví. Pera (b. a.)*. Česká včela, 1, 5. číslo.
3. *Turecké přísloví. Kaduna (b. a.)*. Česká včela, 1, 6. číslo.
4. *Turecké přísloví. Řekyně (b. a.)*. Česká včela, 1, 7. číslo.
5. *Turecké přísloví. Sultán Mahmud (b. a.)*. Česká včela, 1, 8. číslo.
6. *Turecké přísloví. Turecký soud (b. a.)*. Česká včela, 1, 9. číslo.
7. *Turecké přísloví. Závěrek (b. a.)*. Česká včela, 1, 10. číslo.
8. MALÝ, J.: *Svatba ormíjská v Carohradě*. Česká včela, 1, 11. číslo.
9. *Turecké přísloví (b. a.)*. Česká včela, 1, 13. číslo.
10. *Prodej otroků v Turcích (b. a.)*. Česká včela, 1, 14. číslo.
11. *Turecké povídky (b. a.)*. Česká včela, 1, 39. číslo.
12. *Turecké spekulantství (b. a.)*. Česká včela, 2, 1. číslo.
13. MALÝ, J.: *Machomet II.* Česká včela, 2, 6. číslo.
14. *Spravedlivost turecká (b. a.)*. Česká včela, 2, 15. číslo.
15. *Vojáci turečtí (b. a.)*. Česká včela, 2, 15. číslo.
16. *Klesání turecké říše (b. a.)*. Česká včela, 2, 48. číslo.
17. *Damask v Sýrii (b. a.)*. Česká včela, 3, 10. číslo.
18. *Turecká národní slavnost (b. a.)*. Česká včela, 3, 25. číslo.

19. *Jeruzalém (b. a.)*. Česká včela, 3, 26. číslo.
20. *Konstantinopol a Turci (b. a.)*. Česká včela, 3, 26. číslo.
21. *Velká bitva na moři u Lepanta (b. a.)*. Česká včela, 3, 31. číslo.
22. *Vévoda Leopold v Palestině (b. a.)*. Česká včela, 3, 42. číslo.
23. *Rozsudek Jusufa (b. a.)*. Česká včela, 3, 45. číslo.
24. *Oheň v Konstantinopoli (b. a.)*. Česká včela, 4, 29. číslo.
25. SLAVÍČEK, A.: *Pohostinství Turků*. Česká včela, 5, 7. číslo.
26. *Zakuklenec v Byzancu (b. a.)*. Česká včela, 5, 29. číslo.
27. *Zakuklenec v Byzancu (b. a.)*. Česká včela, 5, 30. číslo.
28. *Zakuklenec v Byzancu (b. a.)*. Česká včela, 5, 31. číslo.
29. *Turecké obzvláštnosti (b. a.)*. Česká včela, 7, 88. číslo.
30. *Turecké obzvláštnosti (b. a.)*. Česká včela, 7, 89. číslo.
31. *Turecké obzvláštnosti (b. a.)*. Česká včela, 7, 90. číslo.
32. *Turecké obzvláštnosti (b. a.)*. Česká včela, 7, 91. číslo.
33. *Turecké obzvláštnosti (b. a.)*. Česká včela, 7, 92. číslo.
34. *Turecké obzvláštnosti (b. a.)*. Česká včela, 7, 93. číslo.
35. *Mehmed Ali (b. a.)*. Česká včela, 7, 93. číslo.
36. *Turecké obzvláštnosti (b. a.)*. Česká včela, 7, 94. číslo.
37. *Dopis Čecha z Cařihradu (b. a.)*. Česká včela, 9, 1. číslo.
38. *Dopis Čecha z Cařihradu (b. a.)*. Česká včela, 9, 2. číslo.
39. *Dopis Čecha z Cařihradu (b. a.)*. Česká včela, 9, 3. číslo.
40. NOSÁK, B.: *Slavní turečtí renegatové z jihoslovanského kmene*. Česká včela, 11, 61. číslo.
41. NOSÁK, B.: *Slavní turečtí renegatové z jihoslovanského kmene*. Česká včela, 11, 62. číslo.
42. UMLAUF, J.: *Válečné scény na pomezí bosenském*. Česká včela, 12, 70. číslo.
43. BAMBAS, V.: *Turecké svatby*. Česká včela, 13, 16. číslo.
44. *Turecká přísloví (b. a.)*. Česká včela, 13, 64. číslo.
45. *Z řecko-turecké války 1822–1829 (b. a.)*. Česká včela, 14.

Květy

1. *Janičárové (b. a.)*. Květy, 1, 44. číslo.
2. *Jesidé (b. a.)*. Květy, 2, 37. číslo.
3. *Právnictví mohamedánů (b. a.)*. Květy, 5, 11. číslo.

4. *Život moslemína (b. a.)*. Květy, 5, 14. číslo.
5. *Sultán co redaktor (b. a.)*. Květy, 5, 15. číslo.
6. *Ibrahim bassa (b. a.)*. Květy, 7, 42. číslo.
7. *Mehmeda Aliho honba na otroky (b. a.)*. Květy, 8, 23. číslo.
8. *Slavnost Machometov narození (b. a.)*. Květy, 13, 37. číslo.
9. *Pěkný levhart (b. a.)*. Květy, 16, 19. číslo.

Vlastimil

1. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Bitva u Nisibu*. Vlastimil, 1, 1. díl, 1. svazek.
2. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Odchod tureckého loďstva z Dardanělí*. Vlastimil, 1, 1. díl, 1. svazek.
3. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Oheň v Konstantinopoli*. Vlastimil, 1, 1. díl, 1. svazek.
4. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Sultán Mahmud*. Vlastimil, 1, 1. díl, 1. svazek.
5. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Příchod tureckého loďstva do Alexandrie*. Vlastimil, 1, 1. díl, 2. svazek.
6. MAREK, J. J.: *Muromská korouhev*. Vlastimil, 1, 2. díl, 1. svazek.
7. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Mehmed Ali*. Vlastimil, 1, 2. díl, 1. svazek.
8. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Nové zákony v Turcích*. Vlastimil, 1, 2. díl, 1. svazek.
9. TOMÍČEK, J. S.: *Ismaila Gibraltara cesta z Alexandrie do Londýna*. Vlastimil, 1, 2. díl, 3. svazek.
10. TOMÍČEK, J. S.: *Černohorci*. Vlastimil, 1, 3. díl, 2. svazek.
11. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Mehmed Ali místokrál egyptský*. Vlastimil, 1, 4. díl, 1. svazek.
12. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Syrská země a její obyvatelstvo*. Vlastimil, 1, 4. díl, 1. svazek.
13. TOMÍČEK, J. S.: *Panoramata věku našeho. Další jednání ve východních záležitostech*. Vlastimil, 1, 4. díl, 2. svazek.
14. *Panorama. Smyrna (b. a.)*. Vlastimil, 1, 4. díl, 3. svazek.
15. *Panorama. Cesta po Bílém Nilu (b. a.)*. Vlastimil, 2, 1. díl, 1. svazek.

16. *Panorama. Černohorci (b. a.)*. Vlastimil, 2, 1. díl, 1. svazek.
17. *Panorama. Otroctví v Egyptě (b. a.)*. Vlastimil, 2, 1. díl, 2. svazek.
18. TOMÍČEK, J. S.: *Obrazy Egypta*. Vlastimil, 2, 2. díl, 1. svazek.
19. TOMÍČEK, J. S.: *Obrazy Egypta*. Vlastimil, 2, 2. díl, 2. svazek.
20. *Panorama. Oblek ženských v Káhiře (b. a.)*. Vlastimil, 2, 2. díl, 2. svazek.
21. *Panorama. Turecké zvyky (b. a.)*. Vlastimil, 2, 2. díl, 2. svazek.
22. TOMÍČEK, J. S.: *Obrazy Egypta*. Vlastimil, 2, 2. díl, 3. svazek.
23. *Z Cařihradu (b. a.)*. Vlastimil, 10, 148. číslo.

Sekundární literatura

- BOROVÍČKA, M. a kol.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XII.a 1860–1890*. Praha – Paseka – Litomyšl 2012.
- HRABÁK, J. – JEŘÁBEK, D. – TICHÁ, Z.: *Průvodce po dějinách české literatury*. 3. vyd. Praha 1984.
- KUSÁKOVÁ, L. *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha 2012.
- KUTNAR, F. – MAREK, J.: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. 3. vyd., Praha 2009.
- MÍŠEK, R. – ONDRÁŠ, F. – ŠEDIVÝ, M.: *Egypt v době Muhammada Aliho*. Praha 2010.
- PALMER, A.: *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha 1996.
- ŠEDIVÝ, M.: *Metternich, the Great Powers and the Eastern Question*. Plzeň 2013.
- ŠTĚPÁNEK, V.: *Východní otázka. Od počátků do konce 60. let 19. století*. Brno 2014.
- VESELÁ, Z.: *Novověké dějiny Turecka. I. díl. Dějiny osmanské říše od reformy Nizami Ceditu do rozkladu imperia (1918)*. Praha 1966.
- KOPŘIVOVÁ, K.: *Beletrie v České včele v letech 1835–1846*. In: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/5.pdf>.

5. Anotace

Příjmení a jméno autora: Neubauer Jakub

Vysoká škola: Univerzita Palackého v Olomouci

Název fakulty a katedry: Filosofická fakulta, Katedra historie

Název diplomové práce: Reflexe českého zájmu o Osmanskou říši v českých časopisech první poloviny devatenáctého století

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D.

Počet stran: 55

Počet znaků: 87 546

Počet použitých pramenů: 82

Počet titulů použité literatury: 9

Počet použitých internetových zdrojů: 1

Klíčová slova: českojazyčný periodický tisk, první polovina devatenáctého století, Osmanská říše, Rakouské císařství, Muhammad Alí, národnostní hnutí, mnohonárodnostní státní útvary

Tato bakalářská diplomová práce se věnuje reflexi českého zájmu o Osmanskou říši v česky psaných časopisech v období let 1834–1850. Přibližuje změny v postojích jednotlivých časopisů vůči říši půlměsíce, které byly způsobeny rostoucím nacionálními tendencemi. Závěry byly získány pomocí detailního rozboru časopiseckých článků, které byly rozděleny do jednotlivých kategorií dle svého obsahu.

This theses is devoted to a reflection of the Czech interest in the Ottoman Empire in Czech written magazines during the years 1834–1850. It approaches changes in attitudes of magazines to the Realm of the Crescent which were caused by increasing nationalistic tendencies. The conclusions were gained by detailed analysis of magazine articles divided into categories according to their content.